

Парадигмальні засади та практична дилема інвестиційної поведінки транснаціональних корпорацій

АНОТАЦІЯ. Одними із фундаментальних понять економічної науки, теоретичні дослідження сутності й економічного змісту яких продовжується науковцями протягом тривалого часу, виступає міжнародне інвестування та пов'язана з ним поведінка головних акторів світового економічного ландшафту — транснаціональних корпорацій (ТНК). Статтю присвячено комплексному дослідженню глобалізаційної парадигми інвестиційної поведінки транснаціональних корпорацій; послідовно досліджено генезис теорій та виявлено смислові ланцюги понятійного апарату стосовно термінів капіталу, міжнародного інвестування та інвестиційної поведінки ТНК; запропоновано уточнення до розуміння понять інвестицій та міжнародного інвестування в сучасних умовах. Здійснено комплексну порівняльну характеристику моделей визначення об'єкта інвестування. Проаналізовано сучасні особливості інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій та її трансформацій під впливом динамічного глобального середовища.

Авторами проаналізовано окремі теоретичні підходи до інтерпретації поняття «інвестиційна поведінка», виявлено дилему сутнісної ідентифікації поняття інвестиційної поведінки транснаціональних корпорацій, окреслено ряд критеріальних ознак проявів інвестиційної поведінки ТНК. На цій основі визначено основні типи інвестиційної поведінки транснаціональних компаній: суперекспансивна, експансивна, ліберальна, консервативна, змішана. Деталізовано характерні ознаки і мотиви інвестиційної поведінки, притаманні кожному з означених типів. Визначається, що ступінь реактивності світової спільноти та міжнародних і національних регуляторів на прояви надмірної експансивності чи нетолерантності корпорацій є чинником забезпечення позитивної результативності корпоративних інвестицій. Авторами досліджується динаміка та масштаби транснаціональних прямих іноземних інвестицій за регіонами світу, а також чинники, що найбільш суттєво впливають на них з огляду на тенденції розвитку сучасної глобальної економіки. Вказується, що у періоди турбулентності не лише стратегія міжнародних корпорацій, а й їхня інвестиційна поведінка трансформуються з метою протистояння факторам впливу кризових чинників шляхом застосування відповідних методів управління. У статті проаналізовано ключові суперечності інвестиційних інтересів ТНК і приймаючих країн, охарактеризовано поведінковий компо-

¹ Руденко-Сударєва Лариса Володимирівна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародних фінансів, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Сфера наукових інтересів: транснаціоналізація, бізнес-моделі розвитку міжнародних компаній, міжнародні розрахунки, міжнародні фінанси і менеджмент, інтелектуальний потенціал нації, соціальна мотивація та гуманістична результативність корпоративного бізнесу. Електронна адреса: lrudenskсударєva@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5992-4070>

Шевченко Юлія Андріївна — кандидат економічних наук, головний спеціаліст відділу переговорів та доступу до ринків управління регіональних та преференційних торговельних угод департаменту багатосторонніх та двосторонніх торговельних угод, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Сфера наукових інтересів: транснаціональні корпорації, міжнародне інвестування, сталий розвиток. Електронна адреса: shevchenko-julia@ukr.net

нент інвестиційних стратегій. Продемонстровано наслідки інвестиційної поведінки ТНК для приймаючих країн, а також увагу приділено ключовим інструментам боротьби з несумлінними податковими практиками, розробленим міжнародною спільнотою. Наголошується, що наслідки інвестиційної діяльності ТНК для приймаючих країн можуть вимагати негайної трансформації корпоративної поведінки у бік інвестування в нові об'єкти з акцентом на енергоефективності, захисті довкілля та соціальній відповідальності. Насамкінець, авторами окреслено сучасні шляхи забезпечення можливостей толерантної взаємодії донорів і реципієнтів інвестицій.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: корпоративний капітал, міжнародне інвестування, об'єкти інвестування, транснаціональні корпорації, інвестиційна поведінка ТНК, толерантність інвестиційної поведінки ТНК

Вступ

Світові економічні процеси останніх років суттєво трансформують глобальне економічне середовище, що у свою чергу каталізує виникнення якісно нових параметрів для функціонування й розвитку суб'єктів міжнародних економічних відносин. Спостерігаючи за останніми світовими тенденціями перманентного кризового стану, глобальних цивілізаційних зрушень та трендами у розвитку планети, соціуму, інформаційно-технологічних процесів, можна констатувати перехід транснаціонального капіталу на якісно новий рівень — становлення його як каталізатора фінансової сингулярності. Це знаходить прояв у зростанні фінансової нестабільності, пришвидшенні інституціоналізації нооекономіки із відповідним формуванням мережевої (віртуальної) економіки знаків — «кібернетичної економіки з електронною нервовою системою», глобальній технології AR та VR, віртуалізації фінансових ресурсів, інструментів, інституційної архітектури, алгоритмованій комп'ютерними програмами безперервній системі інвестиційних рішень.

Турбулентний стан глобального економічного простору парадоксально продовжує еру пришвидшеної і поглибленої експансії для транснаціональних корпорацій (ТНК), зростання їхньої ваги у глобальних економічних процесах як конструктивного, так і деструктивного характеру. Саме ТНК стають домінуючими фігурантами у світовій економіці, формуючи її новий ландшафт.

Сучасні корпорації, прагнучи до перемог у війнах глобальних лідерів, забезпечують примноження своїх можливостей за рахунок консолідації й системної синергії у сферах включення інтересів надвеликого бізнесу, високої мобільності в інвестуванні й карколомно зростаючого рівня капіталізації, перерозподілу ризиків, демонструючи появу нового типу корпоративного мислення, адаптаційну трансформацію інвестиційної поведінки під впливом як вимог моральних

принципів і норм міжнародного та національного законодавства, так і прагнення прогресивного людства до сталого розвитку.

Значний доробок у розвиток теорії капіталу внесли Т. Веблен, Фр. фон Візер, П. Дюпон, Р. Кантільйон, Д. Кейнс, Ф. Кене, П. Лемерсьє, Р. Манделл, К. Маркс, Дж. С. Мілль, Д. Рікардо, А. Сміт, В. А. Тюрго, І. Фішер, Д. Харріс, Д. Хікс, Й. Шумпетер, Г. Шульце-Геверніц й інші поважні дослідники. Проблематику сучасних тенденцій та закономірностей процесів міжнародного інвестування висвітлено у роботах таких вітчизняних та зарубіжних науковців як Л. Гітман, Дж. Данінг, К. Камерон, М. Кассон, О. Мозговий, Т. Орехова, А. Пересада, А. Поручник, О. Примостка, О. Рогач, Н. Стукало, С. Хаймер, В. Шевчук та інших.

Важливим теоретичним і методологічним підґрунтям для дослідження поведінкових компонентів інвестиційних стратегій стали наукові праці В. Білошапки, Л. Вальраса, Р. Вернона, Р. Гріффіна, І. Каленюк, К. Катсікеаса, Р. Кейвса, Л. Петрашко, С. Сіденко та ін.

Окремі аспекти турбулентності глобального розвитку знайшли відображення у працях Л. Антонюк, Б. Данилишина, Т. Кальченка, Д. Лук'яненка, Є. Панченка, Г. Паулі, А. Поручника, Дж. Ріфкіна, Дж. Стігліца, Кр. Фельбера, Дж. Фуллертонома, Т. Циганкової й інших авторитетних науковців України, ближнього та дальнього зарубіжжя.

Втім, беззаперечно вагомі результати попередніх досліджень у трансформаційну добу сьогодення вимагають постійного перегляду, уточнення і пошуку адекватних реаліям часу нових наукових рішень. Метою статті стало комплексне дослідження глобалізаційної парадигми інвестиційної поведінки транснаціональних корпорацій, виявлення масштабів і наслідків їхньої діяльності задля обґрунтування протиріч у поведінці ТНК, а також ідентифікації дилеми сутнісної характеристики поняття «інвестиційної поведінки ТНК».

Когнітивний погляд на сутність корпоративного капіталу, міжнародного інвестування та інвестиційної поведінки

Важливим аспектом економічної науки є трактування понять «інвестиції» і «капітал», які, на думку багатьох дослідників, є досить близькими за своєю суттю. Однак у процесі становлення економічної теорії та відповідного еволюціонування теоретичних вподобань у розумінні їхньої природи виникли певні відмінності.

Так, під впливом зміни чинників, характеру й джерел соціально-економічного розвитку поступово еволюціонувала й логіка дослідження сутності, форм капіталу та його руху. В економічній науці представники різних економічних шкіл пов'язували з капіталом різні

поняття, серед яких, починаючи із середини XVIII ст., домінували: вартість, яка приносить додаткову вартість (Давид Рікардо, Адам Сміт, Карл Маркс); грошова вартість, яка відображається на бухгалтерських рахунках фірм (Джон Хікс); сукупність власного та акціонерного капіталу приватних господарств; частина багатства, залучена до виробничого процесу (Фрідріх фон Візер, Джон Стюарт Мілль, Ірвінг Фішер) і т.д.².

Хоча сутність капіталу в багаторічних авторитетних економічних дослідженнях розглядалась крізь багатогранну призму, втім сучасні тренди й тенденції розвитку світового економічного господарства спричинили об'єктивну трансформацію цих уявлень. Зокрема, на тлі усталених підходів заслуговує уваги точка зору Т. Пікетті, який називає капітал основним рушієм нерівності, так як тенденція перевищення норми доходності капіталу над показниками економічного зростання сьогодні загрожує крайніми показниками нерівності, що, підриваючи демократичні цінності, пробуджує невдоволення населення, провокує економічну й соціальну нестабільність³. Таке «епічне і новаторське» бачення (за висловом Ї. Хассі) сприйняте економічною науковою елітою як зі схваленням (П. Кругман, Р. Солоу; Ст. П'юорлстейн; Бр. Міланович)^{4, 5, 6}, так і певною критикою (М. Вулф, Д. Харві, Л. Саммерс)^{7, 8}.

Додаткові, але, вочевидь, оригінальні корективи в розуміння і тлумачення сутності капіталу, що ставлять під сумнів усталеність наявної господарської системи, вносить очікуване «футуристами» явище економічної сингулярності, уведене В. Вінджем на основі екстраполяції відомого закону Мура. Виконані А. Пановим, Р. Курцвейлом, А. Назаретяном, Д. Снуксом наукові роботи дали підстави логічно припустити про завершення чергового (соціумного) еволюційного етапу в глобальній історії планети і початку нового — постсоціумного⁹. Вивчення напрацювань таких дослідників, як В. Віндж, Л. Суєдроу, Е. Беркін, С. Гроссман, Дж. Стігліц, а також Дж. Хуанг уможливило висновок стосовно підходу до фінансової сингулярності

² Капітал. Енциклопедія сучасної України : у 30 т. За ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.] ; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. — К., 2003-2019.

³ *Piketty, Тома*. Капітал у XXI столітті. Пер. Наталія Палій. К.: Наш Формат, 2016. — 696 с.

⁴ *Paul Krugman* (2014). The Piketty Panic. *The New York Times*.

⁵ *Steven Pearlstein* (2014). 'Capital in the Twenty-first Century' by Thomas Piketty

⁶ *Branko Milanovic* (2013). The return of «patrimonial capitalism»: review of Thomas Piketty's «Capital in the 21st century», Munich Personal RePEc Archive.

⁷ *Martin Wolf*, 'Capital in the Twenty-First Century', by Thomas Piketty, *Financial Times*, April 15, 2014; *David Harvey* (2014). Taking on 'Capital' Without Marx: What Thomas Piketty misses in his critique of capitalism. In *These Times*.

⁸ *Summers, Lawrence* (2014). Thomas Piketty Is Right About the Past and Wrong About the Future, *The Atlantic*.

⁹ *Болдачев.А.В.* Финита ля история. Политико-культурно-экономическая сингулярность как абсолютный кризис цивилизации. Оптимистический взгляд в будущее. СПб., 2008.

як до алгоритмованої комп'ютерними програмами безперебійної системи інвестиційних рішень. У цьому контексті розуміння капіталу стає принципово відмінним.

Попри певну відсутність консенсусного розуміння, наведені визначення не суперечать, а скоріш доповнюють одне одного, відображаючи не лише різні конотації, але й еволюційний розвиток сутності капіталу як економічної категорії.

Транснаціональний капітал сьогодні став не лише каталізатором, а й індикатором глобалізаційних процесів, які, у свою чергу, зумовили якісну трансформацію його функціональних ознак із характерним безперервним кругообігом, високою мобільністю, гнучкістю та антикрихістю, висококласним організаційним рівнем, перерозподілом ризиків, спроможністю до трансформації та системної синергії, консолідацією у сфері включення інтересів надвеликого бізнесу, зростаючим подекуди експоненціально рівнем капіталізації на тлі територіальної асиметрії та нестійкості.

Транснаціональний корпоративний капітал як перманентно еволюціонуюча, інтегрована, панівна форма капіталу, використовує елементи централізації і трансформації самих корпоративних структур, можливості оптимального використання інтернального механізму, трансфертних цін, податкового маніпулювання, внутрішньої видової диверсифікації і т.д. Зміна транснаціональним капіталом своєї визначальної функції безпосередньо корелює із проявами специфіки функціонування глобального фінансового ринку, уможливаючи загрозу тотального панування турбокапіталізму.

Областю відтворення корпоративного капіталу виступають великі фінансові й промислові бізнес-структури, транснаціональні корпорації (ТНК) у реальних та віртуальних формах їх впорядкування чи адміністрування¹⁰, карколомний зліт і домінування яких формує принципово новий ландшафт світової економіки.

Первинною складовою транснаціонального руху капіталу виступають інвестиції, вивченню яких присвячено роботи великої кількості науковців різних країн та організацій (від Ф.Кене, А.Сміта, К.Маркса до сучасних представників теорії «нової економіки» та фінансово-інвестиційної глобалізації). Чисельні дослідження науково-теоретичних проблем здійснення інвестування ТНК виконувались переважно в рамках таких теорій та концепцій як марксизм, теорія ринкової недосконалості, теорія інтерналізації, інституційна теорія, неокласична теорія, еволюційна економічна теорія та багато інших (табл. 1).

¹⁰ Rudenko-Sudarieva L. V., Shevchenko Yu. A. Transnational corporations behaviour in the context of global trends, challenges and threats in the world investment environment. *Security of the XXI century: national and geopolitical aspects* : Collective Monograph. Prague, Czech Republic : Nemoros s.r.o., 2020. P. 74–83

Таблиця 1

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИВАННЯ

Наукові концепції	Представники	Мотиви інвестування
Марксизм	К.Маркс	Інноваційна галузь вважалася найбільш перспективною; у міжнародному інвестуванні виділялися певні стадії; міжнародний інвестор виступав як автономний суб'єкт.
Теорія ринкової недосконалості	Дж.Робінсон, С.Хаймер, Е.Чемберлін	Рішення компанії з приводу інвестування за кордон обґрунтовується як стратегія капіталізації в певні можливості, які не поділяються з конкурентами в країні.
Неокласична теорія	Л.Вальрас, Ф.Візер, Дж.Кейнс, Дж.Кларк, Д.Менгер	Міжнародне інвестування було фактором збільшення добробуту не тільки самих інвесторів, але й національної економіки загалом; держава має лише опосередкований характер.
Еволюційна економічна теорія	Е.Домар, Дж.Робінсон, Е.Хансен, С.Харріс	Сутність теорії міжнародного інвестування полягає у стимулюванні іноземних інвестицій у пріоритетні галузі економіки.
Теорія участі у світових економічних та політичних процесах	Д.Лук'яненко, Г.Перлмуттер, А.Поручник, В.Рокоча, Л.Руденко-Сударева, Ф.Рут	Міжнародне інвестування є діями суб'єктів в міжнародній діяльності, тобто суб'єктів реалізації глобальної стратегії управління.
Теорія інтерналізації	П.Баклі, М.Кассон, Р.Е.Кейвс, П.Кругман	Інтерналізація стосується розширення прямих операцій компаній під єдиним керівництвом, яке супроводжується певними посередниками.
Теорія фінансової глобалізації	І.Загоруйко, З.Луцишин, О.Мозговий, Н.Стукало, В.Федоров, В.Шевчук	Розвиток міжнародного руху капіталу й основи його існування, транснаціонального капіталу, невідпинне зростання та всеосяжний характер їхньої діяльності стали основою розвитку фінансової глобалізації. Результатом цього зростання є міграція та пришвидшений рух капіталу, який набув значної сили й став життєво необхідною ланкою існування господарства.
Інституційна теорія	Р.Вернон, Дж.Данінг, Ч.Кіндленберг, Дж.Фаєрвезер, Й.Шумпетер	В глобальному економічному просторі міжнародне інвестування має з одного боку системний характер, а з іншого — диверсифікований, що відображається у різноманітті концепцій.

Закінчення табл. 1

Наукові концепції	Представники	Мотиви інвестування
Теорія «нової економіки», фінансово-інвестиційної глобалізації	Б.Губський, Д.Лук'яненко, О.Мозговий, В. Новицький, Є. Панченко, Ю. Пахомов	Міжнародна інвестиційна діяльність визначається як сукупність дій її суб'єктів (інвесторів і учасників) щодо здійснення інвестицій за рубіж та іноземних інвестицій з метою одержання прибутку. Її суб'єктами — інвесторами є фізичні особи, корпорації, національні та міжнародні фінансові інституції, уряди країн, а суб'єктами — учасниками є фізичні та юридичні особи, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень інвестора.
Науково-технічна, виробнича та комерційна кооперація для досягнення стратегічних цілей	Ю. Макогон, Т. Орехова, Р. Робінсон, О. Рогач, А. Філіпенко, А. Шагурін, О.Шнірков	Однією з головних особливостей інтенсифікації процесів глобалізації, інтернаціоналізації та транснаціоналізації системи міжнародних фінансів є постійне зростання обсягів прямих іноземних інвестицій (ПІІ), поява нових якісних характеристик їхнього руху. ПІІ, що здійснюються здебільшого ТНК, відіграють особливу роль серед інших форм міжнародного руху капіталу. Здійсненню цієї ролі сприяє лібералізація сфери регулювання ПІІ, що відбувається в більшості країн світу в межах загальної тенденції щодо підвищення прозорості політики заохочення розвитку ринкових відносин.

Джерело: розроблено авторами на основі¹¹, ¹².

Виходячи із усталеного науково-теоретичного розуміння та доповнюючи його авторським баченням, інвестиціями будемо вважати систему практичних дій суб'єктів, спрямованих на термінове (короткострокове або довгострокове) вкладення капіталу (коштів) та інших активів у різні сегменти суспільного життя з метою отримання прибутку, значимих соціальних або екологічних результатів чи досягнення амбітних лідерських позицій суб'єктами інвестиційної діяльності.

Звернемо увагу, що міжнародне інвестування в сучасних умовах набуває форму одного з пріоритетних напрямків функціонування ТНК, стаючи превалюючим засобом виходу на зарубіжний ринок. Дослідження чималої низки теорій щодо міжнародного інвестування дає підстави зробити висновок, що переважна більшість науковців розглядає його сутність на різних рівнях від мікро- до метарівня, по-

¹¹ Руденко Л.В. *Управління потоками капіталів у сучасній бізнес-моделі функціонування транснаціональних корпорацій*: Монографія/ Лариса Руденко. Вид. 2-ге. — К.: Кондор, 2009. — 480 с.

¹² Шевченко Ю. А. Інвестиційна поведінка ТНК у глобальному турбулентному середовищі. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини. — ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2020.

яснюючи природу, інструменти, наслідки та характеристики цього процесу. Важливим також є вивчення суб'єктно-об'єктної диспозиції в міжнародному інвестуванні. Зокрема, звертає на себе увагу виконання експертами ОЕСР класифікація об'єктів інвестування з виокремленням американської, канадської, англійської, німецької, французької, скандинавської та китайської моделей (табл. 2).

Таблиця 2

**ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОДЕЛЕЙ ВИЗНАЧЕННЯ
ОБ'ЄКТА ІНВЕСТИВАННЯ**

За класифікацією ОЕСР			
Вид моделі / країни застосування	Базові регуляторні акти	Особливості процедури інвестування	Об'єкти інвестування
Американська модель (США, Чилі)	Foreign Investment and National Security Act of 2007 (Pub.L. 110–49, 121 Stat. 246, enacted July 26, 2007)	При підписанні інвестиційного договору зазначати усі розбіжності	Договори на управління, розподіл доходів, виробництво
Канадська модель (Канада)	The Investment Canada Act R.S.C., 1985, c. 28 (1st Supp.) остання редакція від 21.09.2017	Вивчення законодавства країни; складання бізнес-плану; допомога експертів	Підприємство; акції; облігації; кредит; позики; частка в капіталі; права інтелектуальної власності
Англійська модель (Сполучене Королівство, Індія)	Прецедентне право Сполученого Королівства; Вторинні акти ЄС; Директива 2011/61/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 08 червня 2011 року про управляючих фондів альтернативних інвестицій (AIFMD)	Дослідження складових об'єктів інвестування в кожній групі; Порівняння дефініції «сторони інвестиційної діяльності» в рамках прецедентного права (порівняння аналогічних випадків)	Частки в акціонерному капіталі; акції; договори концесії або комерційні концесії за законом
Німецька модель (Німеччина, Україна, Польща)	Директива Комісії 2010/43/ЄС від 1 липня 2010 року про виконання Директиви 2009/65/ЄС Європарламенту та Ради, що стосується організаційних вимог, конфлікту інтересів, порядку ведення бізнесу, системи управління ризиками та змісту угоди між депозитарієм та керуючою компанією; Кодифіковане право.	Необхідне залучення місцевого експерта-юриста	Кредит або борг є інвестицією за умови, що він є нормативним капіталом на території, де знаходиться фінансова установа

Закінчення табл. 2

За класифікацією ОЕСР			
Вид моделі / країни застосування	Базові регуляторні акти	Особливості процедури інвестування	Об'єкти інвестування
Французька модель (Франція, Бельгія)	Директива 2009/65/ЄС Європейського парламенту та Ради від 13 липня 2009 року про координацію законів, підзаконних актів та адміністративних положень стосовно підприємств колективного інвестування в перевідні цінні папери (UCITS); Директива Комісії 2010/42/ЄС від 1 липня 2010 року про виконання Директиви 2009/65/ЄС Європейського Парламенту та Ради стосовно певних положень щодо злиття фондів, структур типу основна-донор та процедури повідомлення	Розмежування об'єктів інвестування; розгляд відмінних рис об'єктів інвестування.	Права інтелектуальної власності; облигації та боргові зобов'язання
Скандинавська модель (Швеція)	Swedish Code of Statutes від 1736 р.	Реєстрація за дозволом уряду та Офісу з реєстрації (SCRO - Bolagsverket)	Частка в акціонерному капіталі, створення філії або структурного підрозділу іноземної компанії
Китайська модель (КНР)	Foreign Investment Law від 01.01.2020 р.	Захист національного виробника, інвестора, присутність резидентів у проектах	Інновації, технології, ноу-хау, результати інтелектуальної власності, службова інформація

Джерело: розроблено авторами на основі ¹³

Оскільки міжнародне інвестування спрямоване на вкладення інвестицій поза межами країни, логічно зазначити, що така система перерозподіляє у просторі й часі ресурси між окремими суб'єктами й об'єктами різних країн, забезпечуючи прагматичну результативність (отримання підприємницьких прибутків, соціальних ефектів та задоволення персо-

¹³ Шевченко Ю. А. Інвестиційна поведінка ТНК у глобальному турбулентному середовищі. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини. — ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2020.

нальних амбіцій топ-менеджменту). Вочевидь, у даній системі ключову роль займають саме суб'єкти (уряди держав, міжнародні організації та регіональні утворення, фізичні особи, юридичні особи (резиденти; нерезиденти) та їх об'єднання), що класифікуються в спеціальній літературі за різними критеріальними ознаками й параметрами¹⁴.

Відповідно, у зв'язку з видовою і кількісною багаточисельністю суб'єктів інвестування, відносини між ними на локальному, галузевому, національному, наднаціональному та міжнародному рівнях мають бути належним чином впорядковані та врегульовані в рамках системи міжнародних правових актів (табл. 3). З позицій руху капіталів основними суб'єктами в міжнародному інвестуванні є реципієнти та донори. Вони виступають як учасники двосторонніх зв'язків, у результаті яких відбувається перерозподіл капіталу у світовому масштабі. Основним регулятором даних відносин переважно виступає законодавство обох держав або ж наднаціональні регулюючі акти.

Протягом десятків останніх років основними суб'єктами міжнародного інвестування, які постійно нарощують обсяги прямих іноземних інвестицій у приймаючі країни, залишаються транснаціональні корпорації (ТНК), що являють собою групи компаній будь-якої форми власності, які не лише:

- а) знаходяться і функціонують у різних країнах;
- б) контролюються штаб-квартирою, що розташована переважно в одній конкретній країні;
- в) мають динамічно зростаючі гігантські масштаби міжнародної діяльності;
- г) керуються загальною стратегією і скоординованою політикою;
- д) реалізують єдину бізнес-ідеологію із синтезом філософії волюнтаризму, прагматизму і лібералізму;
- е) мають уніфіковану корпоративну систему бухгалтерського обліку і звітності;
- але й є) втручаються у міжнародні політичні, геоекономічні процеси, являючи собою їх нові й надзвичайно впливові суб'єкти¹⁵.

Динамічне глобальне середовище трансформує інвестиційну діяльність ТНК, що знаходить прояв у їхній відповідній поведінці як біохевіористичний компоненті інвестиційної корпоративної стратегії.

Включення нового терміну «поведінка» в процес нашого дослідження зумовлює необхідність додаткових аналітичних оцінок тлумачення даного поняття, заснованих на поглибленні у біохевіористичні пошуки. Відтак проаналізувавши інтенцію теоретичної думки від поведінки індивіда, малих і великих соціальних груп, підприємців, власників, найманих

¹⁴ Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2010. 376 с.

¹⁵ Руденко Л.В. Управління потоками капіталів у сучасній бізнес-моделі функціонування транснаціональних корпорацій: Монографія. Вид. 2-ге. — К.: Кондор, 2009. — 480 с.

працівників до поведінки організаційної, підприємницької із виокремленням інвестиційної, корпоративної нами виявлено, що у переважній більшості джерел поведінка компанії визначається як сукупність реакцій суб'єкта господарювання на певні чинники середовища.

Таблиця 3

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Назва джерела та рік прийняття	Предмет регулювання
Угода про заснування Міжнародного валютного фонду (МВФ) — 22.07.1944	- визначає напрями співробітництва країн-членів в сфері валютного регулювання та стабільності національних валют; - контроль та управління за валютними ризиками, валютними обмеженнями, як одна із складових валютної політики країн-членів.
Угода про заснування Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР) — 01.01.1945	- визначення умов надання позикових коштів; - гарантування позикових коштів та управління ними на рівні держави;
Вашингтонська конвенція — 18.05.1965	- міжнародне співробітництво для економічного розвитку та значення при цьому приватних іноземних інвестицій; - вирішення інвестиційних спорів.
Сеульська конвенція — 11.10.1985	- стимулювання потоку інвестицій в продуктивних цілях між країнами-членами і особливо в країни, що розвиваються, доповнюючи таким чином діяльність МБРР, МФК та інших міжнародних фінансових установ розвитку.
Угода про заснування Європейського банку реконструкції та розвитку — 29.05.1990	- сприяння через приватних та інших заінтересованих інвесторів налагодженню, удосконаленню та розширенню продуктивної, конкурентоспроможної та приватної підприємницької діяльності, зокрема, малих і середніх підприємств; - залучення внутрішнього та іноземного капіталу, а також досвідчених управлінців для досягнення мети; - сприяння продуктивним інвестиціям, зокрема інвестиціям у сфері послуг і фінансів та у відповідну інфраструктуру, коли це необхідно для підтримки приватної та підприємницької ініціативи, сприяючи тим самим створенню конкурентного клімату й підвищенню продуктивності праці, рівня життя, а також поліпшенню умов праці; - надання технічного сприяння в підготовці, фінансуванні та реалізації відповідних проектів, як окремих, так і в рамках спеціальних інвестиційних програм; - стимулювання та заохочення розвитку ринків капіталу; - підтримка обґрунтованих й економічно життєздатних проектів, в яких бере участь більше одного члена-реципієнта; - сприяння, у всій своїй діяльності, екологічно здоровому й стійкому розвитку; - здійснення такої іншої діяльності й надання таких інших послуг

Закінчення табл. 3

Назва джерела та рік прийняття	Предмет регулювання
Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи (TRIMC) — 15.04.1994	- встановлення інвестиційного режиму; - прагнення сприяти розширенню та поступовій лібералізації світової торгівлі; - спрощення закордонних інвестицій.
Угода про заснування Всесвітньої Торгової Організації (СОТ) — 15.04.1994	- встановлює, що відносини учасників СОТ в галузі торгівлі та економічного підприємництва повинні бути спрямовані на підвищення рівня життя, забезпечення повної зайнятості й значного та постійного зростання реального доходу й ефективного попиту, а також розширення виробництва товарів та послуг і торгівлі ними з урахуванням оптимального використання світових ресурсів відповідно до цілей сталого розвитку, прагнення захистити й зберегти навколишнє середовище та поліпшити засоби для досягнення цього в такий спосіб, який є сумісним з їхніми відповідними потребами та інтересами на різних рівнях економічного розвитку.
Угода про Трансатлантичне торговельно інвестиційне партнерство — проект договору (у стадії заморожки)	- визначення поняття «інвестиції», як будь-який вид активів, який має характеристики інвестиції, такі як: період інвестування, очікування доходу або вигоди, зменшення ризику; - застосовуються поняття такі як: визначення результатів інвестиційної діяльності, компенсація у разі збитків, експропріація, трансфери, вища ланка управління та рада директорів, позбавлення пільг.
Інвестиційний договір між Австралією та КНР — 20.12.2015	- визначення основних інвестиційних понять; - встановлення норм регулювання та режимів інвестицій.
Багатосторонній інвестиційний договір між Канадою та Гонконгом (КНР) — 06.09.2016	- визначення поняття «інвестиції»; - класифікація інвестицій; - визначення податкових пільг.

Джерело: розроблено авторами на основі ¹⁶

Однак починаючи з 1990-х років, на базі теорії біхевіоризму (табл. 4) було розвинуто термін «інвестиційна поведінка», і наголошувалось на використанні економічної психології та теорії біхевіоризму в дослідженні економічних процесів. Це зумовлює виявлення со-

¹⁶ Шевченко Ю. А. Інвестиційна поведінка ТНК у глобальному турбулентному середовищі. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини. — ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2020.

ціально-комунікативних, соціально-психологічних та соціокультурних особливостей інвестиційної поведінки.

Таблиця 4

**ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОНЯТТЯ
«ІНВЕСТИЦІЙНА ПОВЕДІНКА»**

Автори та теорії	Інтерпретація сутності поняття «інвестиційна поведінка»
Теорія перспектив (Д. Канеман, А. Тверскі, Т. Ващенко)	Теорія, яка характеризує поведінку індивіда в умовах невизначеності, описує те, як люди вибирають між альтернативами. Кожен результат має певну ймовірність виникнення і цінність, яку людина визначає суб'єктивним чином. Цінності можуть бути як позитивними, так і негативними, тобто випадку цінності є для людини втратами. Інвестори проявляють поведінку, як такі варіанти розвитку подій, щоб шанс уникнути ймовірних втрат був найвищим ситуація, коли інвестор, вклавши гроші та затративши певні зусилля і час у проєкт, приймає рішення продовжувати робити заради своїх первинних вкладень, хоча його перспективи суттєво погіршилися.
Теорія біхевіоризму (А. Шлейфер, Дж. Уотсон)	Інвестиційна поведінка містить форму психіки, як різні форми поведінки як сукупності реакцій організму на стимули зовнішнього середовища. Тобто існує інвестор-особистість, який проявляє сукупність поведінкових реакцій, які притаманні даній людині, це організована і відносно стійка система навиків. Для біхевіористів передбачення і контроль поведінки залежать від точного визначення зовнішніх умов, які підтримують поведінку.
Теорія ефекту натовпу (Г. ле Бон)	Інвестиційну поведінку визначають як колективну поведінку, де відбувається групування людей і формування поведінки натовпу, де всі рішення приймаються колективно і не так як окремий інвестор приймав рішення наодинці (психологічний фактор).
Теорія шумової торгівлі (В. де Бонд, Р. Тейлор, Х. Шефрін, М. Статман)	Інвестиційна поведінка є нерациональною, базується на психологічних реакціях людини, непереверених даних, чутках. Особливо проявляється на біржах та відображається на котируваннях.
Й. Шумпетер	Інвестиційна поведінка характеризується підприємливістю, здатністю до творчості, самоцінність прибутку не є ціллю, інтереси можуть частково збігатися з інтересами суспільства.
Ж.-Б. Сей	Інвестиційна поведінка проявляється інвестором як реакція на особисті інтереси, керується принципом власної вигоди, більше спрямована на споживання і примноження особистого прибутку.

Джерело: узагальнено авторами на основі ^{17, 18, 19, 20, 21}.

¹⁷ Шевченко Ю. А. Інвестиційна поведінка ТНК у глобальному турбулентному середовищі. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини. — ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2020.

Науковий аналіз основних концепцій міжнародного інвестування та поведінкових інвестиційних теорій, уточнення сутнісної ідентифікації, суб'єктно-об'єктної диспозиції, ознак та основних завдань сфери інвестицій дозволили стверджувати, що інвестиційна поведінка глобальних корпорацій проявляється в першу чергу як гнучка соціалізована оперативна система дій і вчинків задля отримання високих позитивних фінансових та іміджевих результатів, а також потреби сприяння сталому розвитку транснаціонального бізнесу.

Спостереження за інвестиційною поведінкою понад 50 корпорацій уможливило окреслення ряду критеріальних ознак проявів інвестиційної поведінки ТНК, до яких, зокрема, віднесені:

- позиціонування у світовому просторі (індекс транснаціоналізації, кількість країн присутності, способи виходу на зарубіжні ринки,);
- прагнення до лідерства (корупція; боротьба за рейтингові позиції; стрімкість зростання капіталізації та активів, зокрема віртуальних);
- акцент на стратегію злиттів та поглинань (боротьба за об'єкт інвестування будь-яким способом, жорстке поглинання національних підприємств, поглинання ключових підприємств галузі через доведення до банкрутства);
- ступінь урахування інтересів суспільства (показова демонстрація корисної діяльності та прихильності, психологічний вплив на споживачів, нехтування людським життям, сторітеллінг, маніпулювання інформацією та людською свідомістю, пропаганда культурних цінностей материнської компанії, технології «вікон Овертона»);
- сума сплачених податків (ухилення від сплати податків, зменшення фінансових сум до оподаткування, виведення капіталів у офшорні юрисдикції).

Такі критеріальні ознаки стали підґрунтям для виокремлення основних типів інвестиційної поведінки ТНК: суперекспансивна (Microsoft, Alphabet Inc (США); Alibaba Group (КНР)); експансивна (Apple Inc., Amazon Inc., Facebook, Netflix (США); Nestle (Швейцарія); China Construction Bank, Xiaomi (КНР)); ліберальна (Honda (Японія); BMW (Німеччина); IKEA (Нідерланди); Infosys, Sun Pharma Industries (Індія)); консервативна (Toyota, Nippon Telegraph & Tel (Японія); Windvision, Agfa-Gevaert (Бельгія); Tata Group (Індія); HCL Technologies, Gorenje Group (Словенія)) і змішана (Samsung Electronics (Південна Корея); LATAM Airlines Group (Чи-

¹⁸ Інвестиції XXI століття: соціальні орієнтири / за ред. І. К. Бондар. Київ: Н.-д. екон. ін-т м-ва економіки та з питань європ. інтегр. України, 2014. 278 с.

¹⁹ Міклуха О.Л. Оптимізація відображення капітальних інвестицій у статистичній та фінансовій звітності. *Вісник НУВГП. Економіка. Збірник наукових праць*. Рівне. 2012. Випуск 2 (46). С. 121-127.

²⁰ Сазонець І. Л., Федорова В. А. Інвестування : підручник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 312 с.

²¹ Bansal, J. (2017). Some villages are embracing the Fourth Industrial Revolution faster than cities. This is how. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2017/11/the-indian-villages-embracing-the-fourth-industrial-revolution/>

лі)). Кожному типу інвестиційної поведінки ТНК притаманні характерні мотиви та ознаки, які виразно проявляються у досліджених транснаціональних корпораціях (табл. 5).

Таблиця 5

**ТИПОЛОГІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ТНК
ТА ЇХНЯ ХАРАКТЕРИСТИКА**

Типи інвестиційної поведінки ТНК	Мотиви інвестиційної поведінки	Ознаки інвестиційної поведінки	Основні критерії та приклади / Рейтинг капіталізації на 2019 рік Fortune 500	
			Країни базування ТНК	
			розвинені	що розвиваються
Супер експансивна	– швидке захоплення зарубіжного ринку; – отримання максимальних прибутків; – ухилення від сплати податків	– боротьба за об'єкт інвестування будь-якими способами; – велика ринкова вартість; – сміливі інновації	Microsoft (США) / 60; Uber Inc. (США) / 1 (старт-ап); Airbnb(США) – / 3 (старт-ап); Alphabet (США) / 37.	Alibaba Group (КНР) / 182.
Експансивна	– отримання монопольного становища; – контроль у іноземному підприємстві за рахунок ребрендингу та трансформації на підприємств; – завоювання стратегічних об'єктів інвестування (інфраструктура, підприємства харчової, хімічного промисловості)	– нарощення ринкової капіталізації за допомогою нечесної конкуренції; – психологічний вплив на споживачів; – пропаганда культурних цінностей материнської компанії	Apple Inc. / 11; Amazon Inc / 13; Facebook (США) / 184; Netflix (США) / 197; Johnson&Johnson (США) / 109; Exxon Mobil (США) / 8; General Electric (США) / 48; Nestle (Швейцарія) / 76 Royal Dutch Shell (Нідерланди) / 3	Arcelor Mittal (Люксембург) / 120; China Construction Bank (КНР) / 31; Xiaomi (КНР) / 468; «Арселор Міттал Кривий Ріг» / 120; корпорації з АСЕАН
Ліберальна	– необхідність підтримки іміджу корпорації; – отримання частки в капіталі за рахунок співпраці з місцевими компаніями; – поширення ринкових ідей та слабого контролю зі сторони материнської компанії	– відкритість інвестиційних рішень; – свобода дій управлінського персоналу; використання принципу невтручання держави в розвиток ТНК (laissez-faire)	Honda (Японія) / 34; BMW (Німеччина) / 53; IKEA (Нідерланди) – немає в рейтингу	Isuzu Motors (Японія) / 359; Infosys (Індія) / 22; Sun Pharma Industries (Індія) / 55

Закінчення табл. 5

Типи інвестиційної поведінки ТНК	Мотиви інвестиційної поведінки	Ознаки інвестиційної поведінки	Основні критерії та приклади / Рейтинг капіталізації на 2019 рік Fortune 500	
			Країни базування ТНК	
			розвинені	що розвиваються
Консервативна	– розвиток корпорації за рахунок чесних методів господарської діяльності, збереження іміджу; – отримання стабільних прибутків; – довгострокова діяльність	– стимулювання виробництва і накопичення капіталу завдяки моральному порядку, сплаті податків; – обережність ведення бізнесу, страх перед новими методами управління; – дотримання принципу «безперервного ведення» бізнесу та підтримка регулювання їхньої діяльності державою	Toyota (Японія) / 10; Nippon Telegraph & Tel (Японія) / 64; Windvision (Бельгія) / немає в рейтингу; Agfa-Gevaert (Бельгія) / немає в рейтингу	Tata Group (Індія) / 265; HCL Technologie / немає в рейтингу; Gorenje Group (Словенія) / немає в рейтингу
Змішана	варіюються залежно від приймаючих країн	притаманні всі вище перелічені ознаки залежно від ситуації	Samsung (Південна Корея) / 15	LATAM Airlines Group (Чилі) / немає в рейтингу

Джерело: складено авторами із використанням даних ^{22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29}.

У процесі дослідження природи інвестиційної поведінки нами було виявлено, що останніми роками виникли корпорації мондіальної доби, які за ступенем своєї експансивності перевершили усі інші. Йдеться насамперед про інвестиційну активність таких корпорацій, як Uber Technologies Inc. (США); Airbnb (США) та Alibaba Group

²² Top 21 Companies in the Industrial Robotics Market. Techavio : web-site. URL: <https://www.technavio.com/blog/top-21-companies-in-the-industrial>.

²³ UN. Multinational Corporations and World Development. N.Y.: Praeger Publishers, 1974, 232 p.

²⁴ UNCTAD Handbook of Statistics 2016. UN. New York and Geneva. 2016.

²⁵ UNCTAD. World Investment Report 2015: Transnational Corporations, Extractive Industries and Development. URL: <http://www.unctad.org>.

²⁶ UNCTAD. World Investment Report 2016. Investor Nationality: Policy Challenges, Geneva and New York: United Nations. 2016, 186 p.

²⁷ UNCTAD. World Investment Report 2017: Investment and the Digital Economy. Geneva and New York: United Nations, 2017. 236 p.

²⁸ UNCTAD. World investment report 2018. Investor nationality: policy challenges. (2018). URL: <http://unctad.org/>

²⁹ UNCTAD. World Investment Report 2019: Special Economic Zones. Geneva and New York: United Nations, 2019. 237 p.

(КНР), особливостями яких, на нашу думку, є: завоювання швидкими темпами іноземних ринків, а потім і усього світу; блискавичний розвиток; інноваційність; віртуальність капіталу; переважно відсутність фізичних активів; впровадження нових бізнес-моделей: інтернет-платформи без паперових грошей, дорожніх карт і рекомендаційних листів, де миттєві онлайн-транзакції, інтерактивні карти та рейтинг водіїв, господарів житла та клієнтів. Такі компанії часто зухвало йдуть на злам законодавства та на конфлікт задля отриманого результату³⁰. Тому нами пропонується виокремити їх у спеціальну групу із типом інвестиційної поведінки — суперекспансивна. Втім, подальша доля таких корпорацій може бути досить непевною через надмірну ризиковість і «самовпевненість».

Для суперекспансивної поведінки основними мотивами є: швидке захоплення зарубіжного ринку; отримання максимальних прибутків; зухвале ухилення від сплати податків (використання різних способів зменшення фінансових сум до оподаткування). Багаторічні спостереження за інвестиційною поведінкою ТНК підтверджують факт, що ТНК постійно намагаються відкоригувати свою інвестиційну поведінку з урахуванням параметрів інвестиційної привабливості приймаючих країн та заходів нормативно-правового регулювання у світовому середовищі. Саме даний чинник і став базовим аргументом для додаткового виокремлення нами інших специфічних проявів інвестиційної поведінки, зокрема наділених конотаціями адаптивності, агресивності, толерантності та латентності.

Зважаючи на необхідність наукового трактування застосованих конотацій, зазначимо, що поняття адаптивності вивчається дослідниками з різних позицій, проте сутність його зводиться до пристосування до змін. У окремих дослідженнях адаптивність визначається як «характеристика діяльності підприємства, здібність (властивість економічної системи) його до самозбереження, пристосування, структурної перебудови, перетворення, пристосування в умовах нестабільності»³¹. Серед характеристик адаптивності компанії слід назвати викликаний здатністю пристосовуватись постійний розвиток і швидку реакцію на зміни; гнучкість на тлі антикрихкості; самоорганізацію і саморегулювання. При цьому варто звернути увагу, що сучасні корпорації у процесі інвестування часто демонструють поведінку не лише активно-го чи пасивного виживання, але й активного впливу на зовнішнє середовище.

³⁰ Шевченко Ю. А. Інвестиційна поведінка ТНК у глобальному турбулентному середовищі. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини. — ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2020.

³¹ Ячменьова В.М., Османова З.О. Сутність понять «адаптація» та «адаптивність». *Вісник Національного університету «Львівська Політехніка»*. 2010. №684. С. 346–353.

Проведений у нашому дослідженні аналіз діяльності понад 100 корпорацій уможливив висунення тези, що нерідко в інвестиційній поведінці корпорацій прослідковуються прояви латентної злочинності, що пов'язано із суспільно-небезпечними кримінальними проявами або наслідками правового, фізичного, інформаційного, матеріального і морального характеру. Втім, у руслі нашого дослідницького інтересу вважаємо, що конотація латентності відносно інвестиційної поведінки корпорацій має означати приховану від державного контролю вкрай небезпечну економічну діяльність, що створюється «зусиллями» як людського фактора (стратегічних ідеологів ТНК — з одного боку, заляканої замовчуючої спільноти — з іншого боку), так і багатьма чинниками економічного, політичного, організаційно-управлінського, правового та іншого характеру, діє паралельно з легальною економікою, але слугує для частини стейкхолдерів нелегітимним джерелом виживання³². Така «криміналізація» суспільних відносин в умовах девальвації моральних цінностей, різкого зниження духовного потенціалу людей, цинічного беззаконня, катастрофічного нехтування людським життям реалізується за участю як владних інститутів, так і пересічних громадян на грані порушення права і моралі, зловживання сили влади, грошей, таємних домовленостей, засобів масової інформації, кругової поруки, високого рівня корупції тощо.

Відтак, ТНК, що звинувачуються у різного роду правопорушеннях і злочинах, часто набувають ознак «вовка в овечій шкурі», маскуючись і приховуючи свою надмірно агресивну експансію та демонстративно змінюючи напрями діяльності, раптово інвестуючи у збереження довкілля, високотехнологічні розробки, охорону здоров'я і бактеріологію. У цьому контексті показовими є судові процеси проти найбільшої у США хімічної компанії Monsanto щодо звинувачення її у виготовленні пестицидів Round-up і RangerPro, що містять агресивні канцерогенні елементи із смертельною небезпекою для людей. Зокрема, у 2018 р. проти компанії було подано близько 5000 позовів, сукупний розмір штрафу за якими дорівнює торговельному обороту Monsanto. У 2019 р. в США проти компанії подано ще 13 400 позовів, у тому числі за рішенням Каліфорнійського суду із виплатою штрафу у сумі 2 млрд дол. США лише за одним із позовів.

Ще одна конотація інвестиційної поведінки стосується необхідності взаємної толерантності донора і реципієнта інвестицій. Зауважимо, що у теорії сучасного наукового знання через багатоаспектність поняття «толерантності» мають місце різні підходи до його розуміння: соціологічний кут зору (милостивість, делікатність, прихильність до іншого), філософський (як готовність постійно і з гідністю сприймати

³² Бандурка О. М. Тисячоліття злочинності в Україні: монографія. Харків: Золота миля, 2015. 640 с.

річ або подію, терпимість, примирення), педагогічний (як готовність взаємодіяти на засадах згоди і порозуміння), політичний контекст центрує увагу на повазі до свободи іншої людини, її поглядів, думок, поведінки³³. Резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16 листопада 1995 року затверджено Декларацію принципів толерантності, згідно якої «терпимість означає повагу, правильне розуміння й прийняття способів проявів людської індивідуальності, багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження. Їй сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті і переконань. Терпимість — це гармонія в різноманітті. Це не тільки моральний обов'язок, а й політична та правова потреба. Терпимість — це чеснота, яка робить можливим досягнення миру і сприяє заміні культури війни культурою світу»³⁴,³⁵. Толерантність, виступаючи «виміром вищого аксіологічного порядку», «поблажливим, терпимим ставленням до чого-небудь (чого не схвалюєш)», інколи може стати єдиною можливим шляхом урегулювання, погашення, або ж попередження конфліктних ситуацій.

Толерантність включає не тільки повагу до інших і визнання рівності прав, але й відмову від примусового й гнітючого домінування. Вона породжена розбіжностями, розмаїтістю й протиріччями, поза якими потреба в толерантності була б невиправданою³⁶. Також справедливі дискусії точаться з приводу міри толерантності — якою мірою і в яких ситуаціях толерантність має бути присутня. Карл Поппер зазначив, що суперечка стосується меж терпимості — наскільки суспільство і його соціальні інститути мають віднайти розумні засоби самозбереження, що певною мірою підмінює принцип толерантності³⁷. Виходячи із зазначеного, інвестиційну поведінку у дусі толерантності слід розглядати як невідкладний імператив сучасності. Відтак, висвітлена палітра витоків трансформації інвестиційної поведінки ТНК уможливила авторську графічну інтерпретацію цього процесу (рис.1).

Прагнення корпорацій до переходу на інноваційну модель зростання із забезпеченням лідируючої ролі в сегментах глобальних ланцюжків з більш високою доданою вартістю у світлі нового клімату невизначеності для світової економіки створює підвалини для реактивної трансформації їхньої інвестиційної поведінки.

³³ Хомяков М. Б. Толерантность: парадоксальная ценность. *Журнал социологии и социальной антропологии*. 2003. № 4. Т. VI. № 4 С. 98- 112

³⁴ Декларація принципів толерантності ЮНЕСКО; Декларація, Міжнародний документ від 16.11.1995. URL: zakon2.rada.gov.ua

³⁵ Декларация принципов толерантности. *Век толерантности: научно-публицистический вестник*. М. : Изд-во МГУ, 2001. 452 с.

³⁶ Виховання толерантності. Освіта.юа: веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/1117/>.

³⁷ Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. К., 1994.

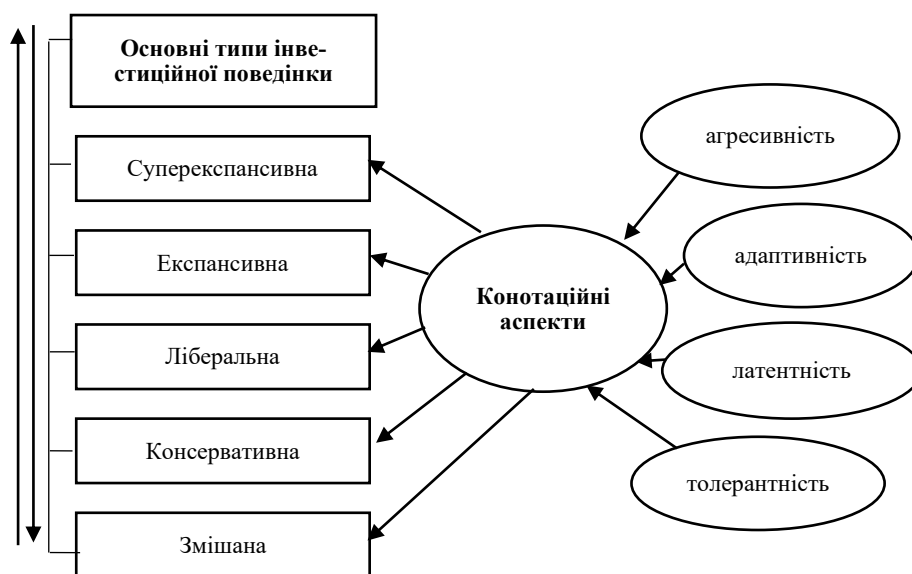

Рис. 1. Основи варіативності процесу формування та трансформації інвестиційної поведінки ТНК

Джерело: розроблено авторами

Прагматична результативність інвестиційних дій ТНК в умовах глобальної турбулентності

Глобальні трансформаційні процеси, зростання асиметрії інформаційного простору, непередбачувана динамічність середовища, цифровізація, фінансиалізація, мережевізація економічних відносин, поширення інноваційних технологій вплинули на розвиток міжнародного інвестування ТНК.

Характеризуючи масштаби інвестування (рис. 2) та прояви інвестиційної поведінки ТНК, слід відзначити збільшення потоків ПІІ у 2019 р., чому сприяли проголошення податкових реформ у Німеччині, Італії, Сполученому Королівстві; зменшення корпоративного податку в США із 35 до 21 %; коливання попиту на нафту, заходи з лібералізації та стимулювання інвестицій, високий рівень рентабельності корпорацій, наявність надмірних фінансових ресурсів, політика центробанків щодо емісії грошової маси вибуховими темпами та прямого стимулювання витрат.

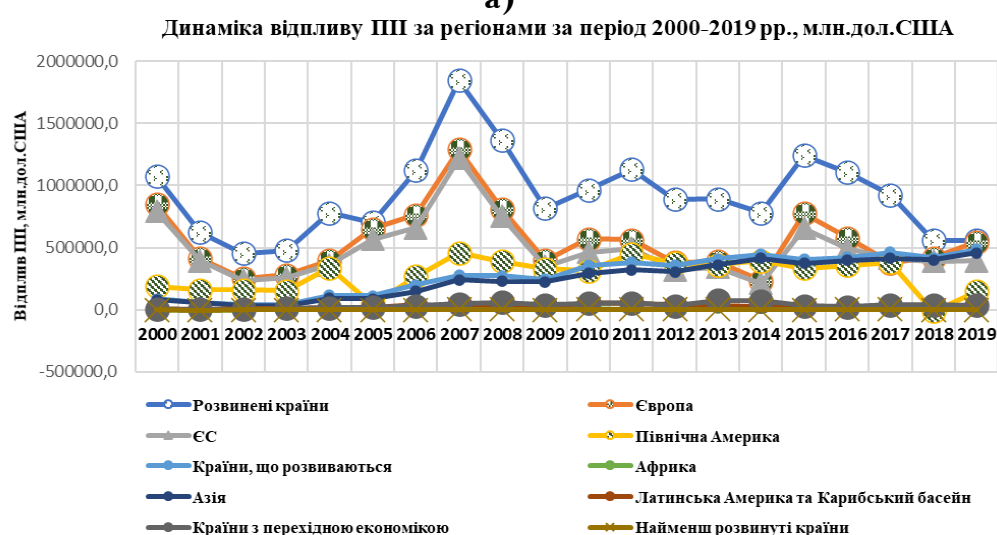

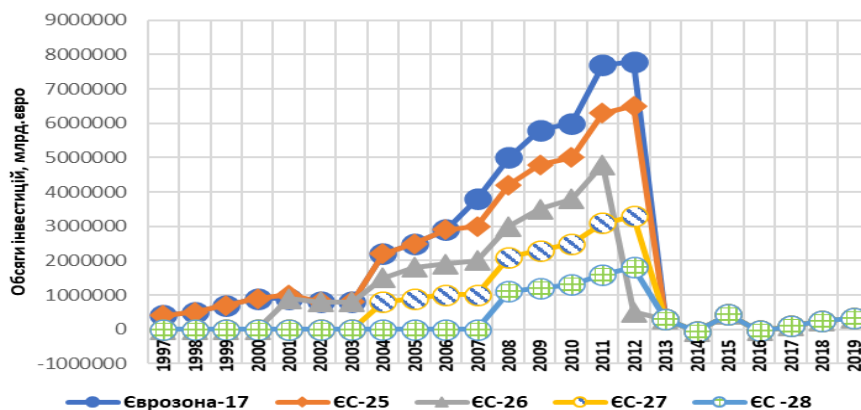
Рис. 2. Масштаби та динаміка транснаціональних ПІІ за регіонами світу, млн. дол. США: а) приплив транснаціональних ПІІ, б) відплив транснаціональних ПІІ

Джерело: складено авторами на основі³⁸

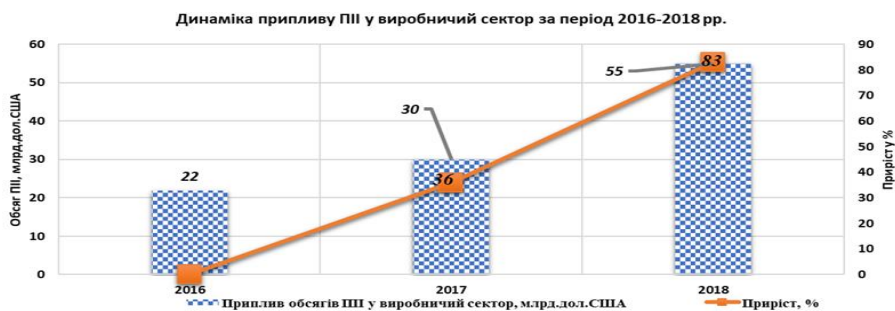
³⁸ Шевченко Ю. А. Інвестиційна поведінка ТНК у глобальному турбулентному середовищі. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини. — ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2020.

Попри стримуючі чинники (нестабільна ситуація в Єврозоні, ослаблення співпраці між США та ЄС, потенційна геополітична напруженість у країнах базування ТНК, кардинальні зміни в економічній політиці країн, що розвиваються), найбільшу частку інвестицій у розрізі регіональних утворень мали АТЕС та G20 (по 51 та 49 %, відповідно), найбільші надходження інвестицій із ТНК спостерігалися в Азійському регіоні та в розвинених країнах, а найменшу частку у 2018 р. мали країни БРІКС та ВРЕС — по 15 та 19 %, відповідно (рис.3).

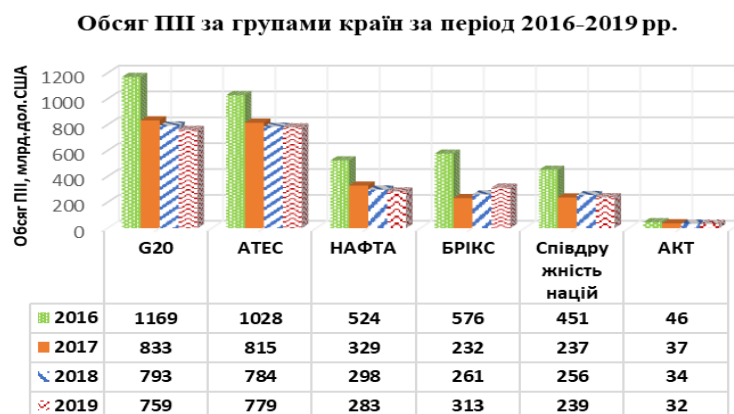
Активізація інвестування ТНК до 2019 р. відбувалась переважно в напрямі проривних секторів на тлі переходу від реальних транскордонних виробничо-збутових мереж до нематеріальних глобальних ланцюжків доданої вартості. Намаганням ТНК збільшувати масштаби своєї діяльності до стану монополіста сприяли не лише зростання кількості підконтрольних підрозділів, а і максимально агресивні злиття та поглинання, зміна форми власності, стрімка диверсифікація чи повна зміна видів діяльності. Такі тенденції характерними є для сектору 4IR, зокрема в межах регіону АСЕАН (табл. 6).

а) надходження ПІІ з країн ЄС до США, млрд. євро

б) надходження ПІІ в країни АСЕАН, млрд. дол. США

в) надходження ІІІ з ЄС до певних груп країн, млрд дол. США

Рис. 3. Динаміка руху прямих іноземних інвестицій за групами країн

Джерело: складено авторами на основі³⁹

Таблиця 6

ТЕХНОЛОГІЇ 4ІR, ЩО ПІДТРИМУЮТЬ ТНК В МЕЖАХ АСЕАН

Назва технології	Дефініція	Приклади випадків застосування в бізнесі та промисловості	Донори технологій 4ІR
Штучний інтелект (ШІ)	моделювання інтелекту людини в машинах з метою виконання складних завдань без втручання людини	-оцінка медичних даних та виявлення правильного діагнозу; -аналіз та прогнозування поведінки клієнтів в електронній комерції; - оцінка кредитоспроможності клієнтів банків; - телездоров'я та телемедицина.	Denso (Японія) використовує штучний інтелект для підвищення ефективності свого заводу в Таїланді. Startup Advance.ai (Сінгапур) використовує великі дані та штучний інтелект для підрахунку кредитів для транснаціональних компаній. DocDoc (Сінгапур), здійснюючи операції в інших країнах АСЕАН, розробляє свою телемедичну платформу та обладнання, використовуючи ШІ.

³⁹ Шевченко Ю. А. Інвестиційна поведінка ТНК у глобальному турбулентному середовищі. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини. — ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2020.

Продовження табл. 6

Назва технології	Дефініція	Приклади випадків застосування в бізнесі та промисловості	Донори технологій 4IR
Аналіз великого обсягу даних	Аналіз обсягів даних для виявлення закономірностей, тенденцій та асоціацій, особливо стосовно людської поведінки та взаємодій	- індивідуальна медицина та підбір препаратів - оцінка лікарських засобів та лікування, включаючи аналіз електронних медичних записів; - відстеження якості та дефектів продукції у виробництві; - реклама та орієнтація на ринок; - використовується підприємствами в сфері страхування, фінансів та Інтернет-економіки, для дослідження великих об'ємів даних; - використання прогнозних інструментів різних типів.	Виробничий завод Samsung (Республіка Корея) у В'єтнамі використовує великі об'єми даних для підвищення ефективності виробництва. Siemens (Німеччина) має цифровий хаб в Сінгапурі, який займається аналізом великого об'єму даних. General Electric (США) співпрацює з місцевими сінгапурськими компаніями та установами для роботи з великими об'ємами даних.
Технологія хмарних обчислень	Постачання джерел даних на комп'ютери та інші прилади за допомогою через мережу віддалених серверів, розміщених в Інтернеті	- заміна на місцях центрів обробки даних, надання інфраструктури, платформ чи програмного забезпечення; - підприємства багатьох галузей використовують хмарні технології.	Alibaba (КНР), Amazon (США), Google (США) та Microsoft (США) мають центри обробки даних в країнах АСЕАН, що постачають хмарні технології для місцевих компаній та ТНК. Хмарна технологія дозволяє стартапам з країн АСЕАН швидко збільшувати ринкову нішу для Near (Сінгапур) та TradeGecko (Сінгапур).
Автономні роботи та роботи змішаного типу	Автономні роботи, компоненти і системи, які можуть взаємодіяти один з одним або з людиною	- роботи для обприскування, прополювання, збирання плодів у сільському господарстві; - хірургічні роботи в галузі охорони здоров'я; - роботи-комірники у сфері логістики; - безпілотні автономні транспортні засоби; - промислові роботи.	ABB (Швейцарія) має технічний і сервісний центр з робототехніки у В'єтнамі. Компанія Delphi (Великобританія) провела в Сінгапурі розширену розробку автономних автомобілів (без водіїв). Dyson створює виробничу базу для електромобілів в Сінгапурі.

Закінчення табл. 6

Назва технології	Дефініція	Приклади випадків застосування в бізнесі та промисловості	Донори технологій 4IR
Інтерфейс «людина-машина»	Розширені компоненти або методи за допомогою яких люди взаємодіють з машинами, наприклад технології доповненої реальності (AR) та віртуальної реальності (VR)	- управління запасами за допомогою технології доповненої реальності; - технології доповненої реальності спрощує підготовку інструкцій з виготовлення та складання автомобілів; - технічне обслуговування обладнання; - дизайн та інженерний нагляд у галузі виробництва за допомогою віртуальної реальності; - навчання медичних працівників за допомогою віртуальної реальності.	Основними постачальниками технологій інтерфейс «людина-машина», що функціонують в АСЕАН є Bosch (Німеччина), Denso (Японія) та Panasonic (Японія).
Інтернет речей	Мережа приладів, які взаємодіють через Інтернет для обміну даними та взаємодії як один з одним, так і з більш централізованими контролерами.	- розумна сітка; - прогнозне обслуговування; - підключення та моніторинг віддалених ресурсів; - обмін знаннями на заводах.	Accenture (Ірландія) використовує технологію Інтернет речей та має Центр з вдосконалення в Сінгапурі, корпорація NTT (Японія) створила лабораторію інновацій, орієнтовану на генерування інформаційних технологій в Таїланді.
Аддитивне виробництво (3D printing)	Створення тривимірного об'єкта з цифрового 3D-макету шляхом послідовного додавання матеріалу шар за шаром.	- прототипування; — заміна деталей; — 3D-друковані протези в галузі охорони здоров'я та моделювання людських органів перед здійсненням складних хірургічних операцій.	Materialize (Бельгія), ТНК-виробник макетів 3D-друку, має центр розвитку та дослідження 3D-друку в Малайзії. Pirate3D (Сінгапур) є стартапом, що надає послуги з 3D-друку для широкого ринку.

Джерело: складено автором на основі⁴⁰

Пандемія 2020 р. каталізувала кардинальну переорієнтацію структурних трендів міжнародного інвестування ТНК у бік діджи-

⁴⁰ Шевченко Ю. А. Інвестиційна поведінка ТНК у глобальному турбулентному середовищі. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини. — ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2020.

тал-орієнтованих секторів, штучного інтелекту, космічних досліджень, фармакології, вірусології, бактеріології та наук про життя.

У сучасних умовах локдауну варто акцентувати увагу на кардинальних змінах масштабів і структурних трендів міжнародного інвестування ТНК у 2020 р. через виникнення пандемії Covid-19, що стала головним антидрайвером зростання у XXI ст. із проявами унікального поєднання спаду попиту та пропозиції, катастрофічного зростання безробіття, бідності, збільшення розриву в розподілі світових доходів, значного падіння ВВП, зменшення активності угод ЗіП на 33 % на тлі агресивного маніпулювання інформацією. Показано наростання експансії фармацевтичних ТНК та інформаційно-комунікаційних компаній, «домашніх» сервісів, які, користуючись введенням карантинних обмежень, отримали вражаючі переваги. Зокрема, ринкова капіталізація платформи для онлайн-відеоконференцій Zoom Video Communications станом на середину 2020 р. зросла до 125,0 млрд. дол. США, що на 99,67 млрд. дол. США або на 494 % більше, аніж у 2019 р. Котирування акцій Zoom Video Communications, Inc. в 2020 змінилися на +401.37%. Найнижча ціна акцій Zoom Video Communications, Inc. в 2020 року склала 67,28 дол. США. Найвища вартість акцій ZM в 2020 склала 568,34 дол. США.

У періоди турбулентності не лише стратегія міжнародних корпорацій, а й їхня інвестиційна поведінка трансформуються з метою протистояння факторам впливу кризових чинників шляхом застосування відповідних методів управління. Фінансова турбулентність та світові економічні кризи значно вплинули на інвестиційний механізм ТНК, змушуючи управлінський персонал будувати всеохоплюючу, інклюзивну інвестиційну модель, що забезпечує стрімке зростання капіталізації, показники якої є найважливішим індикатором інвестиційної привабливості компаній. Наприклад, за даними статистичної бази Macrotrends, ринкова капіталізація компаній так званої групи FAANG за період 2016-2020 рр. дійсно демонструє стрімке збільшення (табл. 7).

Високотехнологічні корпорації експансивного та суперекспансивного типу усе наполегливіше проявляють агресивний характер входження на світові ринки у сфері інноваційних технологій та цифрового розвитку, максимізуючи приватну гіпервигоду, нехтуючи вірогідністю невідконтрольного розвитку та неетичного використання технологій. Приріст обсягів інвестицій у цих компаніях за останні 14 років склав від 111% у Facebook до 3920% у Netflix і 4916% в Amazon.com, завдяки чому ступінь інтернаціоналізації зросла в Amazon.com у 1,5 рази, Google — 1,7, Facebook — 3,5,

Netflix — 2,6, Apple — в 1,5 рази, відповідно (рис. 4), тоді як у середньому стосовно 100 найбільших ТНК світу зросла лише на 2,2%, а для корпорацій країн, що розвиваються, навіть скоротилася на 3%. Додатковим емпіричним підтвердженням експансивної інвестиційної поведінки компаній FAANG може слугувати компаративний аналіз обсягів ПІІ та динаміки індексів транснаціоналізації цих ТНК (рис. 4).

Таблиця 7

**РИНКОВА КАПІТАЛІЗАЦІЯ КОРПОРАЦІЙ ГРУПИ FAANG
З ПОВЕДІНКОЮ ЕКСПАНСИВНОГО ТИПУ, млрд. дол. США**

Компанія	Ринкова капіталізація станом на початок року, млрд. дол. США						Індекс транснаціоналізації	
	2016	2017	2018	2019	2020	Темп приросту 2016–2020, %	2019	Темп приросту Ітн 2016–2019, %
Facebook	325,9	343,0	460,6	595,6	828,0	254,07	63,8	5,4
Amazon	243,9	397	712,1	926,2	1690	692,91	60,4	6,2
Apple	498,5	603,6	894,3	1313,2	2070	415,25	49,0	7,8
Netflix	36,3	62,5	123,7	142,7	233,0	641,87	51,4	2,1
Google	570,4	614,6	893,2	943,0	1130	198,11	63,2	1,1

Джерело: складено авторами на основі^{41, 42, 43}.

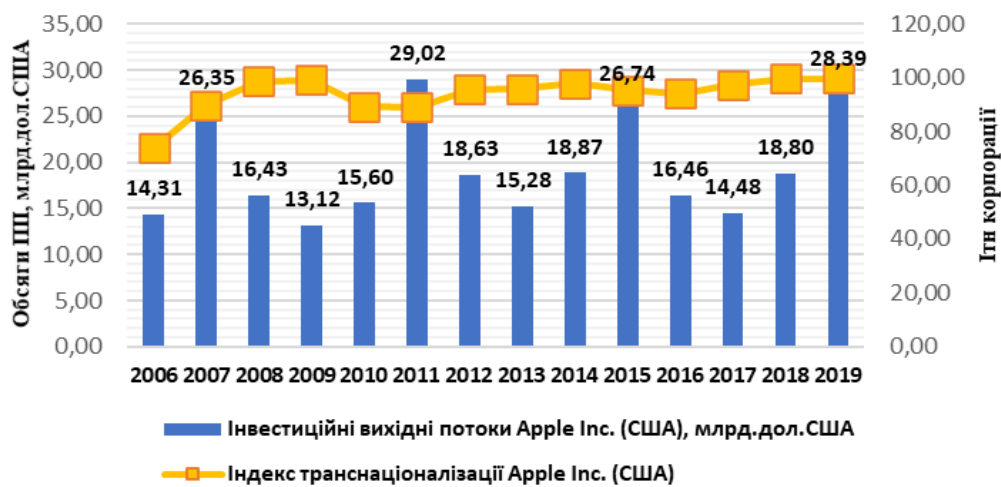
Безперечно обсяги і результативність інвестиційної діяльності ТНК залежать не лише від власних мотивів і стратегії, але й наявних передумов у країні — потенційному реципієнті, рівня і швидкості реагування світової спільноти та міжнародних регуляторів на прояви надмірної експансивності чи нетолерантності корпорацій.

⁴¹ Journal Fortune 500. (2020). 100 Fastest-Growing Companies. New York, United States. URL: <https://fortune.com/100-fastest-growing-companies/2019/search/>

⁴² The Global Risks Report 2017. World Economic Forum : web-site. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2017>

⁴³ World Investment Report 2019: Special Economic Zones. Geneva and New York: United Nations, 2019.

Динаміка показників інтернаціоналізації корпорації Apple Inc. (США)

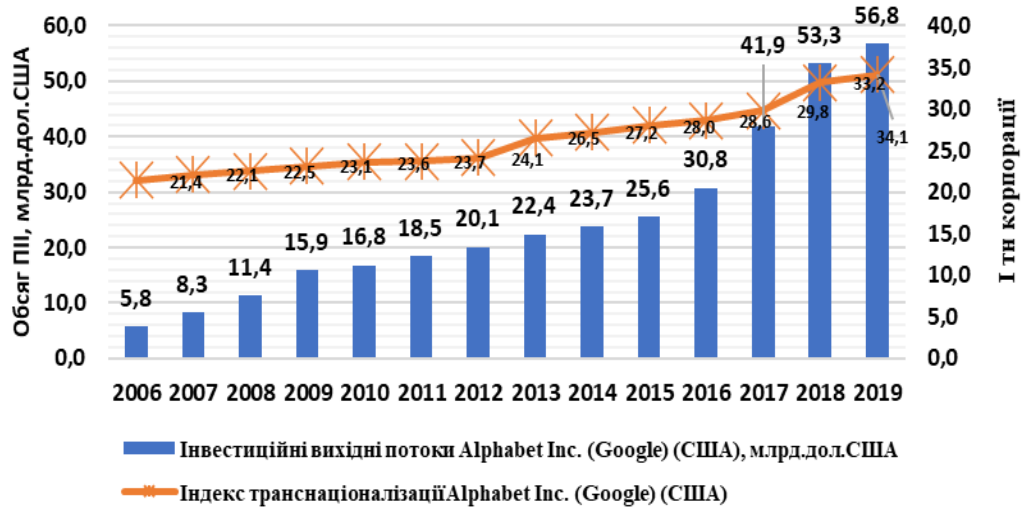
а)

Динаміка показників інтернаціоналізації корпорації Amazon.com (США)

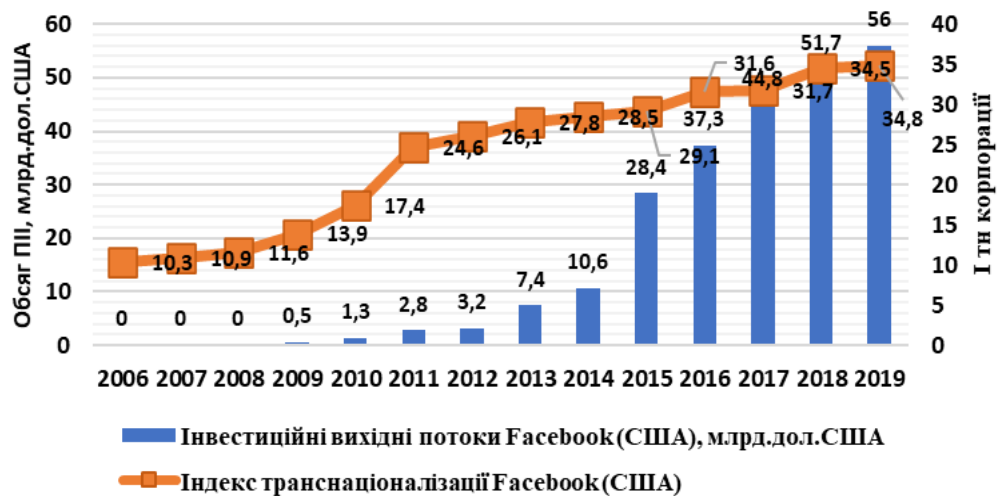
б)

Динаміка показників інтернаціоналізації корпорації Alphabet Inc. (Google) (США)

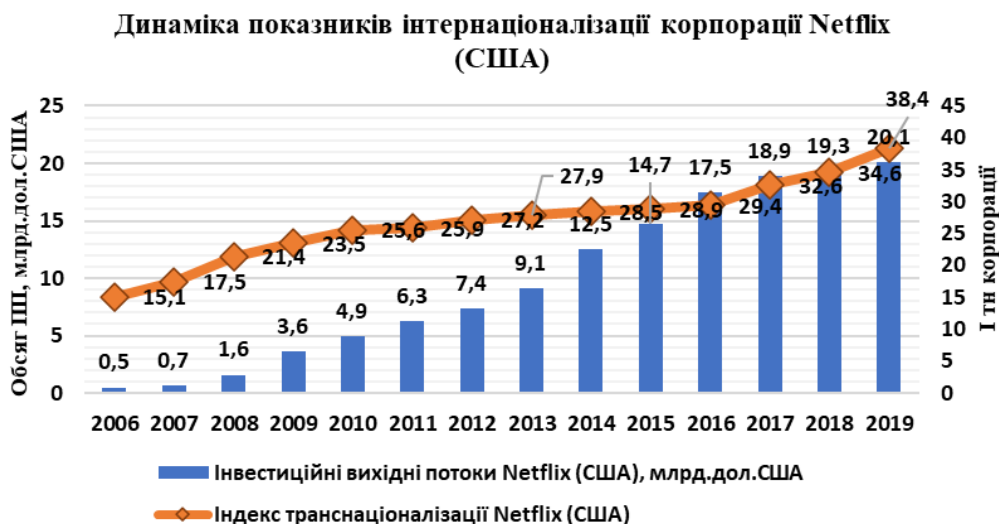

в)

Динаміка показників інтернаціоналізації корпорації Facebook (США)

г)

д)

Рис. 4. Динаміка обсягів інвестування і ступеню інтернаціоналізації найбільш експансивних ТНК: а) Apple Inc., б) Amazon.com., в) Alphabet Inc. (США), Facebook (США), Netflix (США)

Джерело: побудовано авторами за даними⁴⁴

Прагматична інвестиційна мотивація ТНК і їхня далекоглядна корпоративна стратегія реалізуються залежно від наявних передумов у країні — потенційному реципієнті. Позитивна динаміка зростання скоригованих чистих заощаджень, сприятливий інвестиційний клімат, рівень збереженості природних й енергетичних ресурсів, наявність добре освіченого людського середовища стають чинниками максимального сприяння для транснаціонального інвестування. Ступінь реактивності світової спільноти та міжнародних і національних регуляторів на прояви надмірної експансивності чи нетолерантності корпорацій є чинником забезпечення позитивної результативності корпоративних інвестицій.

Суперечності інвестиційних інтересів ТНК і приймаючих країн

Інвестиційна діяльність ТНК для приймаючих країн має суперечливі наслідки, які, з одного боку, стають каталізуючим поштовхом для формування позитивного інвестиційного іміджу країни та приходу багатьох інших корпоративних донорів інвестицій, а з іншого, зважаючи на практику цілеспрямованого застосування фінансової мо-

⁴⁴ World Investment Report 2019: Special Economic Zones. Geneva and New York: United Nations, 2019.

гутності, новітнього інструментарію інформаційно-технологічного і політичного впливу, маніпулювання свідомістю, цинічного беззаконня та катастрофічного нехтування людським життям, високого рівня корупції, нищівного ставлення до природного середовища, вимагають негайної трансформації корпоративної поведінки.

Вчені з різних країн наголошують про термінову необхідність змінити принципи функціонування ТНК, наводячи серйозні аргументи. На жаль, аргументи щодо захисту навколишнього середовища та обмеження діяльності ТНК трансформуються у критичні, де з 1988 року сто ТНК були відповідальні за 71% викидів вуглекислого газу в атмосферу (майже 1 трлн.т. вуглекислого газу)⁴⁵.

У руслі нашого дослідницького інтересу виникає потреба детальнішого вивчення проблематичних наслідків діяльності окремих корпорацій на територіях приймаючих країн. У цьому контексті заслуговує уваги така в недалекому минулому прекрасна, із недоторканою природою країна, як Еквадор, яка зазнала нищівного впливу від потужних транснаціональних структур та відповідної політичної спільноти⁴⁶. У 1968 р. ChevronTexaco Corp виявила нафту в долині еквадорської Амазонки і на сьогодні експортує майже половину нафти країни. Наслідки діяльності корпорації є суперечливими, бо через проведення нафтопроводу постраждала екосистема лісів без будь-яких намірів відновлення навколишнього середовища з боку корпорації. Протягом 1971-1992 рр. щодня зливалось на землю та у річки близько 4 млн. галонів токсичної промислової води з вмістом нафти, важких металів і канцерогенів, залишились незакритими могилиники з відходами. Місцевим населенням подано позов до суду за значний екологічний збиток, заподіяний Chevron, в результаті чого захворіли тисячі еквадорців, а амазонські дощові ліси були значно забруднені. Еквадорський суд міг накласти штраф у розмірі до 28 млрд. дол. США за нанесений збиток, однак Chevron заявили, що угоди, укладені з урядом Еквадору раніше, звільняють її від будь-якої відповідальності. Після кількох років судової тяганини 15 лютого 2011 суд в Еквадорі оштрафував Chevron на 8,6 млрд. дол. США за забруднення країни в період між 1972 і 1992 роками. Це створило прецедент — вперше корінному населенню вдалось виграти суд в великої транснаціональної компанії, яка забруднила території цього народу^{47, 48}.

⁴⁵ Шевченко Ю. А. Інвестиційна поведінка ТНК у глобальному турбулентному середовищі. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини. — ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2020.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ "Finally, the polluter is commanded to pay". *The Independent* (London). 16 February 2011. с. 2.

У свою чергу організований корпорацією Еххон Valdez міжнародний консорціум передбачав перетворення Еквадору на одного з десяти світових постачальників нафти до США завдяки побудові нового нафтопроводу довжиною 300 миль і вартістю 1,3 млрд. дол. США. Проте його діяльність призвела до загибелі лісів на величезних територіях, зникнення деяких видів тварин, забруднення річок. Крім того, у 1989 р. нафтовий танкер Еххон Valdez зазнав аварії у затоці Принца Вільгельма біля південного узбережжя Аляски, в результаті чого близько 40 мільйонів літрів сирої нафти вилилося в море, що спричинило загибель багатьох тварин. Еххон витратила близько 2 мільярдів доларів на збирання нафти і ще 1 мільярд на виплати за понад 38 тисячами цивільних та кримінальних позовів. Частину цих коштів Еххон відшкодувала через страхові виплати та зменшення податків. Пізніше суд призначив виплатити ще 5 млрд. дол. як каральний захід.

Заслуговує уваги також досвід активного інвестування найбільшого у світі виробника харчової продукції — швейцарської компанії Nestle Health Science, котра має цілу низку протиріч, які доводять переважно агресивну поведінку цієї компанії при виході на нові ринки чи при запуску нових продуктових проектів⁴⁹.

Попри серйозні досягнення в сфері геноміки, не варто забувати як у 1970-х і 1980-х роках Nestlй та інші компанії піддавалися жорсткій критиці за збут в країнах, що розвиваються, експериментальних продуктів дитячого харчування із використанням агресивних методів продажу, неетичної поведінки та жахливими наслідками їх застосування (зникнення у матерів власного молока, хвороб і смерті тисячі новонароджених)⁵⁰. Зокрема, йдеться про гучні скандали із сухими молочними сумішами, що містили меламін (Гонконг), із зараженим кишковою паличкою печивом (США), видобуток питної води без відповідних екологічних дозволів і розлив її під брендами Perrier, San Pellegrino и Pure Life (Мічиган, Каліфорнія), забір води під час засухи і продаж її місцевим жителям (Торонто, Каліфорнія, Пакістан).

Досить показовими є наступні події, які характеризують високий ступінь глобального політичного впливу цієї корпорації. Так, для запобігання у майбутньому громадським акціям протесту проти шкідливості для здоров'я окремих видів її продукції Nestlй пролобіювала прийняття цілої низки нормативних документів у Всесвітній асамблеї охорони здоров'я при Всесвітній організації охорони здоров'я. Зокрема, у 1981 р. прийнято «Міжнародний звіт правил зі збуту замін-

⁴⁹ Шевченко Ю. А. Інвестиційна поведінка ТНК у глобальному турбулентному середовищі. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини. — ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2020.

⁵⁰ Ibid.

ників грудного молока»; у лютому 1982 р. «Інструкцію НЕСТЛЕ з реалізації Міжнародного кодексу маркетингу замінників грудного молока Всесвітньої Організації Охорони здоров'я». Особливу увагу приділено регулюванню діяльності Nestlй в країнах, що розвиваються (в інструкції вони названі «країни підвищеного ризику»).

Заслуговує на окрему увагу, з нашої точки, зору ситуація з дотримання законодавства та залучення до міжнародних скандалів «Дизельгейт» концерну Volkswagen. Афера з маніпуляцією вихлопом автомобілів концерну Volkswagen (також іноді «дизельний скандал», «дизель-гейт») відома як виявлення нелегально вмонтованого автовиробником програмного забезпечення в керуванні дизельних двигунів автомобілів концерну Volkswagen з метою обійти місцеві стандарти захисту середовища. Подія призвела до гучного міжнародного скандалу; концерн несе мільярдні збитки у вигляді штрафних санкцій та витрат на переробку вже проданих автомобілів Volkswagen AG. Постраждала репутація не тільки концерну VW і його турбодизельних двигунів, а й усієї галузі автобудування ФРН у цілому. Біржова ціна акції концерну Volkswagen за кілька днів впала на 40%. У процесі розслідування німецькими слідчими органами виявилось, що масштаби злочину значно ширші, в ньому замішаний далеко не тільки Volkswagen. За свідченнями, ще в 1990-х роках між основними німецькими автовиробниками Volkswagen, Audi, Porsche, BMW і Daimler відбулася таємна картельна угода про «координування питань технологій, витрат, вибору постачальників і викидів в атмосферу». У 1998 р. американське агентство з охорони довкілля вже займалося подібними справами інших автовиробників. Розслідування агентства проти компаній Honda і Ford закінчилися виплатами ними штрафів у 267 млн. дол. США та 7,8 млн. дол. США відповідно⁵¹. Ці окремі приклади свідчать, що коли процеси концентрації (корпорації) виходять за межі держав, держави втрачають повний контроль над ними.

Детальне емпіричне дослідження інвестиційної поведінки корпорацій Apple, Amazon, Starbucks, Glencore, Amazon.com Inc., McDonald's Corp., Microsoft, Google, Facebook, Coca-Cola уможливило висновок стосовно наявності, з одного боку, проблем і бар'єрів, які виникають у податковій сфері приймаючих країн (процедурні бар'єри; недостатнє взаєморозуміння між ТНК, урядом приймаючих країн, неприбуткових організацій та інших інституцій; недостатній рівень довіри; корупція; лобіювання інтересів;

⁵¹ Шевченко Ю. А. Інвестиційна поведінка ТНК у глобальному турбулентному середовищі. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини. — ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2020.

заборона витрат на бізнес), з іншого боку, серйозного ризику для податкових надходжень, податкового суверенітету і справедливості для багатьох країн внаслідок безпрецедентної експансивності корпорацій з акцентом латентності чи явної агресивності. Велику кількість злочинів у сфері корпоративного оподаткування демонструє, зокрема, Малайзія, де обсяг незаконних фінансових потоків збільшився із 28,5 млрд. дол. США у 2001 р. до 36 млрд. дол. США у 2019 р.

У процесі нашого дослідження стосовно впливу податкових умов на поведінку ТНК нами було проаналізовано діяльність корпорації Apple за аналогічною схемою. За даними Єврокомісії йдеться, що Apple отримала вигоду від «вибіркового оподаткування» в Ірландії, що дало «значну перевагу над іншими компаніями», представленими на європейському ринку⁵². Фактично таке вибіркове рішення дозволило Apple платити в Європі податки на прибуток за ставкою в 1% в 2003 р. До 2014 р. ставка знизилася до 0,005%, тоді як в даний час податок на прибуток з європейських продажів в Ірландії становить 12,5% (ставка є мінімальною серед країн Західної Європи). Єврокомісія вважає, що Apple Sales International і Apple Operations Europe — дочірні структури корпорації, зареєстровані в цій країні, — повинні сплатити відсутні податки в європейську скарбницю за період з 2003 по 2014 рік — 13 млрд. євро⁵³.

У рамках розслідування ЄС також прийшли до висновку, що структура Apple в Ірландії «не відповідає економічній реальності». Майже всі доходи, задекларовані двома «дочками» Apple, що відповідають за продажі за межами США, були приписані головному офісу. Єврокомісія прийшла до висновку, що компанії існували тільки на папері і не могли генерувати подібні прибутку. Однак, уряд Ірландії наполягає, щоб Apple заплатила всі податки і заперечує факт створення особливих умов для неї. У Міністерстві фінансів США вважають, що дії Єврокомісії можуть поставити під удар іноземні інвестиції, бізнес-клімат в Європі, а також «дух економічного партнерства» між США і ЄС.

На тлі розглянутих нами окремих маніпуляцій компанії, зауважимо, що в серпні 2018 р. Apple стала першою сучасною компанією, вартість якої перевищила трильйон дол. США. За даними NASDAQ, корпорація опустилася на четверту позицію за цим показником, і відстає від Google на 13 млрд. дол. США, від Amazon на 48 млрд. дол. США, і від Microsoft — на 59 млрд. дол. США. Apple не єдина аме-

⁵² Офіційний сайт COT. URL: https://www.wto.org/english/tratoptrims_e.htm

⁵³ Шевченко Ю. А. Інвестиційна поведінка ТНК у глобальному турбулентному середовищі. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини. — ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2020.

риканська ІТ-компанія, яка викликає інтерес європейської влади. В Італії Google звинуватили в несплаті податків в період з 2008 по 2013 рр. і призначили штраф у 300 млн. євро. У Великобританії, в свою чергу, з компанії домовилися стягнути 185,4 млн. дол. США, а також зобов'язали ІТ-гіганта сплачувати більш високу податкову ставку в майбутньому.

Єврокомісія цілеспрямовано веде боротьбу проти американських компаній, які звинувачує в ухилянні від податків. У 2015 р. мережа кав'ярень Starbucks отримала вказівку доплатити 30 млн. євро податків в Нідерландах. У січні 2020 р. європейський регулятор ухвалив, що уряд Бельгії має стягнути 700 млн. євро незаконних податкових пільг з 35 компаній, включаючи Anheuser-Busch InBev і BP⁵⁴.

Як показав аналіз інформаційних джерел, Європейська Комісія має претензії до ще однієї технологічної компанії — Amazon, яку підозрює в неправомірному використанні люксембурзьких схем податкової мінімізації. Загальна сума недосплачених в бюджет Люксембургу податків становить близько 250 млн. євро. Схема дозволила перемістити прибутки з групи, яка повинна оподатковуватися в ЄС (Amazon EU), в компанію Amazon Europe Holding Technologies, яка в Люксембурзі податки не платить. Серед іншого, дана схема передбачала виплату роялті іншій компанії, що істотно знижувало величину оподатковуваних прибутків у першій⁵⁵. Найчастіше саме взаємодія різних принципів й асиметрії між податковими режимами кількох юрисдикцій, з якими стикається ТНК як платник податків, уможливорює розмиття оподатковуваної бази та переміщення прибутків корпорацій із країн їхньої реальної економічної активності у більш сприятливі юрисдикції, внаслідок чого загальні щорічні втрати світового господарства сягають до 10 % загальносвітових податкових надходжень.

Маневрування і намагання ТНК обходити державні норми, закони та приписи щодо діяльності в недозволених місцях чи заборонених видах, легалізація своїх прибутків у територіях із найменшими податками, застосування маніпулятивних схем оподаткування спонукають місцеві та міжнародні регуляторні органи до уніфікації законодавств з очевидною необхідністю більш скоординованого ухвалення регулюючих і контрольних рішень. Міжнародною спільнотою для боротьби з агресивним податковим плануванням й обмеженням міжнародних дій з ухилення від сплати податків розроблені інструменти боротьби з

⁵⁴ Шевченко Ю. А. Інвестиційна поведінка ТНК у глобальному турбулентному середовищі. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини. — ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2020.

⁵⁵ Ibid.

несумлінними податковими практиками. Йдеться про теорію «бездержавного прибутку» Е. Клейнбарда, Типову податкову конвенцію ОЕСР, План ОЕСР «Addressing Base Erosion and Profit Shifting» (BEPS), Директиви ЄС — EU «Parent-Subsidiaries Directive» (90/435/EEC) (section 831 TCA 1997); EU «Interest and Royalties Directive» (2003/49/EC) (section 267G-L TCA 1997); «EU Mergers Directive» (90/434/EEC) (sections 630-638 TCA 1997), the Taxes Consolidation Act 1997 (TCA 1997)). Моніторинг за ними здійснюватиметься Організацією глобальної фінансової інтеграції (Global Financial Integrity) та Форумом з податкового адміністрування згідно з Єдиними основами моніторингу і підтримання BEPS (дія 11 Плану дій BEPS «Вимірювання та моніторинг BEPS»).

Множина суперечностей між інвестиційними діями ТНК (Bayer, Microsoft, ChevronTexaco Corp., British American Tobacco, Philip Morris, Japan Tobacco International Volkswagen, Nestlй) і приймаючими країнами, правовими й регуляторними структурами та громадою змушує корпорації швидко змінювати свою поведінку, реагуючи на ситуацію. При зростанні ліберальних правових заходів поведінка швидко стає агресивно експансивною. У разі ж підсилення суворих заходів, корпорації або втрачають інтерес і залишають територію, або вдало маскуються, змінюючи агресивну експансивність на латентну.

Нерідко складні відносини між корпораціями та приймаючою країною викликають потребу зміни форми власності (табл. 8). Це може відбуватись і неодноразово з ініціативи або ж вимоги будь якої сторони залежно від конкретної ситуації, пов'язаної, наприклад із корупційними впливами на уряди. Показово, що інвестиційна поведінка корпорацій також зазнає трансформацій внаслідок зміни фінансово-інвестиційних стратегій та відповідної реалізації інвестиційних проектів.

За дослідженнями ЮНКТАД в 2018 р., найбільшими фінансовими державно-приватними ТНК були: The Industrial & Commercial Bank of China (ICBC), China Construction Bank Corporation JSC, Agricultural Bank of China Ltd, Japan Post Holding Co Ltd, Bank of China Ltd, Bank of Communications Co Ltd, The Royal Bank of Scotland Group Plc. У свою чергу, можливо виділити найбільші нефінансові державно-приватні ТНК в 2019 р., такі, як: Volkswagen Group, Enel SpA, Eni SpA, Deutsche Telekom AG, EDF SA, Engie, China National Offshore Oil Corp (CNOOC), Airbus Group NV, Orange SA, Nippon Telegraph & Telephone Corp. Як свідчать представлені нами у табл. 7 дані, поведінку ТНК визначають також доміанти форм власності корпорацій.

Таблиця 8

ЕПІЗОДИ ЗМІНИ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

ТНК, сфера	Країна-базування, реципієнти	Форма власності та її зміни	Основні інвестиційні проекти
Sinorec Group, нафтовидобуток та хімічна промисловість	КНР (113 філій); Судан, Швейцарія, Канада, США, Ангола, Нігерія, Камерун — по 1 філії.	1983 р. — державна власність Китайська нафтохімічна корпорація (Sinorec); 1993 р. — було створено спільне підприємство China International United Petroleum and Chemicals Corporation (Uniprec). 1998 р. — зокрема Sinorec придбала у CNPC нафтовидобувні активи. 2000 р. — створено Китайську нафтову і хімічну корпорацію (Sinorec Corporation) — публічне акціонерне товариство ; 2000 р. Sinorec здійснила первинне розміщення 16,78 млрд акцій на фондових біржах. 2018 р. найбільшим утримувачем акцій є Китайська нафтохімічна корпорація — 68,77%.	2001 р. — придбано китайську New Star Petroleum Company. 2006 р. — Sinorec придбала 75% акції Hainan Petrochemical Co., Ltd. 2004 р. — підписано угоду про розвідку, видобування нафти в Габоні, і в 2005 р. в Судані (спільно з CNPC). 2009 р. куплена компанія Addax Petroleum (за 7,5 млрд. дол. США), через яку в 2011 р. було придбано 80% частки Royal Dutch Shell в Камеруні і Нігерії. 2012 р. — у Total за 2,45 млрд. дол. США були куплені 20 свердловин в Нігерії. 2013 р. — придбання Marathon Oil (Ангола) (за 1,52 млрд. дол. США). 2016 р. корпорація придбала 50% акцій компанії з будівництва газопроводу Sichuan-to-East China Natural Gas Pipeline Co., Ltd.; 2017 р. — куплено компанію Shanghai SECCO Petrochemical Company 2011 р. — куплено бразильський підрозділ Galp Energia (за 5,2 млрд. дол. США).
Vattenfall AB, комунальні та логістичні послуги, електроенергія	Швеція (6 філій); Данія, Фінляндія, Німеччина, Нідерланди, СК — по 1 філії.	1909 р. — приватна власність , невелике підприємство; 1910 — націоналізація ; державна власність . 1970 р. — обмежено діяльність державою; 1992 р. — перетворення на ТОВ.	1990-2009 р. — Vattenfall значно розширився (особливо в Німеччині, Польщі та Нідерландах), придбавши частки в Hdmeeen Sdhkц (1996), HEW (1999, 25,1 % акцій міста Гамбурга), польської компанії з виробництва тепла EW (2000 р., 55 % акцій), Elsam A/S (2005 р., 35,3 % акцій) та Nuon (2009 р., 49 % акцій, сьогодні 100%).

Закінчення табл. 8

ТНК, сфера	Країна-базування, реципієнти	Форма власності та її зміни	Основні інвестиційні проекти
Volkswagen Group, автомобілебудування	Німеччина (124 філій); 72 – Німеччина; 33 – КНР; 4 – Південна Африка; 6 – Бразилія; 3 – Аргентина; 4 – Мексика; 2 – США; 340 дочірніх компаній, які мають представництва у майже 150-ти країнах	1937 р. – державна власність, створено «Товариство для підготовки німецького народного автомобіля». 1938 р. – будівництво першого заводу 1960 р. було засновано ТОВ, державно-приватна власність , стала належати землі Нижня Саксонія (20 %). 2019 р. – державно-приватна власність : основними співвласниками АТ є: Porsche Automobil Holding SE (Німеччина Німеччина) – 50,73 %; Уряд Федеральної землі Нижня Саксонія (Німеччина) – 20,0 %; Qatar Investment Authority (Інвестиційний холдинг Катару, Катар) – 17,0 %; Акції у вільному обігу Німеччини -9,90 %; Porsche Holding (Австрія) -2,37 %.	1986 р. – придбано контрольний пакет акцій компанії (53%) Seat. 1991 р. – компанія придбано Skoda . 1998 р. компанія Lamborghini придбана компанією Audi. 2011 р. – придбано контрольний пакет акцій компанії Scania AB (70,94 %) та MAN AG (55,9 %). 2012 р. – Ducati Motor Holding SpA – піпридбано Audi AG за 1,1 млрд дол. США. Porsche – 49,9 % акцій належить VAG, а 50,1 % акцій володіє Porsche SE. 2009 р. концерн Volkswagen AG вступив в альянс з японською Suzuki, обмінявшись пакетами акцій (німці отримали 20 % акцій «Suzuki») і анонсувавши спільну розробку екологічних автомобілів. 2011 р. було оголошено про розпад даного альянсу;
Renaut SA, автомобілебудування	Франція (39 філій); 36 виробничих майданчиків, (Німеччина, Бельгія, Франція, Іспанія, РФ, СК, Люк)	1898 р. – заснування приватної компанії, приватна власність ; 1944 р. – уряд націоналізує корпорацію, державна власність ; 1996 р. – приватизація 80 % акцій компанії. 15,01 % – Агенція державних закупівель (Уряд Франції), державна власність ;	2009 р. – інвестиції 80 млн.євро для будівництва заводу в Південній Африці, адаптація авто до лівостроннього руху; 2017 р. – 660 млн.євро на будівництво заводу в Ірані; 2018–2022 р. – 1 млрд. дол. США фонд інновацій, венчурного капіталу, розвитку, стартапи;

Джерело: авторська розробка

Толерантна взаємодія ТНК із країнами — реципієнтами

Варто наголосити, що наслідки інвестиційної діяльності ТНК для приймаючих країн можуть вимагати негайної трансформації корпоративної поведінки у бік інвестування в нові об'єкти з акцентом на енергоефективності, захисті довкілля та соціальній відповідальності. Згідно новітніх тенденцій, ефективність ТНК оцінюється на основі ступеню дотримання цілей сталого розвитку, відповідно до чого у 2017 р. було визначено найбільші 20 ТНК (Siemens UK, CISCO, PHILIPS, Jonhson & Jonhson, DSM, Dassault Systemes, Derwent London, MC Cormick, Henkel, BMW Group, Nokia, Natura Cosmetics, HOLMEN, Schneider Electric, Mark&Spencer, Novozymes, POSCO, L'oréal), що є лідерами у сфері запровадження та виконання концепції сталого розвитку. Кожна з цих компаній прийняла концепцію сталого розвитку за мету своєї діяльності і намагається інвестувати величезні фінансові ресурси у аграрний сектор, як, наприклад, DSM, Natura Cosmetics, MC Cormick, Syngenta AG, або в металургійній галузі, як от Schneider Electric, POSCO.

Спираючись на концепцію сталого розвитку та підлаштовуючись під політичну волю приймаючої країни, ТНК почали інвестувати в нові проекти, зберігаючи інтерес до традиційних галузей реального сектору, що дозволяє їм змістити вектор уваги та реагування добре освіченого людського середовища, урядів, світової спільноти та міжнародних регуляторів від їхньої агресивної експансивності на дії більш толерантного характеру, застосувавши латентний підхід до прояву поведінки.

Дослідження масштабів інвестиційної діяльності ТНК та формування їй відповідна трансформація їх інвестиційної поведінки надало нам підстави для таких висновків:

По-перше, умови і результати функціонування глобальних бізнес-суб'єктів у середовищі із зростаючою всебічною нестабільністю залежить: а) від власних мотивів і стратегії (захоплення певного ринкового сектору; використання інфраструктури приймаючої країни; доступ до ресурсів); б) від наявних передумов у країні-потенційному реципієнті (сприятливий інвестиційний клімат; готовність уряду і громади до взаємодії; наявність добре освіченого людського середовища; слабка виснаженість природних ресурсів); в) від ступеню реактивності світової спільноти та міжнародних або глобальних регуляторів на той чи інший прояв надмірної експансивності чи нетолерантності корпорацій.

По-друге, інвестиційні потоки ТНК спрямовуються переважно до країн з високим рівнем чистих заощаджень, високим ступенем збереження природних ресурсів при значних державних витратах на їхню підтримку, з високим рівнем освіченості населення при значних дер-

жавних витратах на науку і освіту; такими характеристиками наділені переважно розвинені країни Європи, США, Канада, при взаємодії з якими транснаціональні корпорації демонструють переважно ліберальну інвестиційну поведінку.

По-третє, інвестиційна взаємодія зі слабшими країнами третього світу має прихований загарбницький характер попри те, що усе частіше стає стимулом для їхнього соціально-економічного розвитку.

Водночас, встановленню толерантної взаємодії ТНК із приймаючими країнами можуть сприяти: запобігання податковим зловживанням, прозорість податкових рішень, правила щодо преференційних режимів; обмеження викривлень норм податкових конвенцій; встановлення порядку звітності про операції ТНК; поліпшення правил трансфертного ціноутворення; запобігання штучному уникненню статусу постійного представництва; підвищення ефективності міждержавного врегулювання спорів у сфері міжнародного оподаткування, оновлення міжнародного податкового й інвестиційного законодавства.

Гармонійний, збалансований, безконфліктний прогрес всієї земної цивілізації у сфері довкілля, ліквідації експлуатації, бідності та дискримінації вимагає нової інвестиційної поведінки, що спиратиметься на принципи толерантності. Толерантність передбачає не тільки повагу до інших і визнання рівності прав, але й відмову від примусового та панівного домінування. Толерантна взаємодія, як «вимір вищого аксіологічного порядку», має стати єдиною можливістю шляхом урегулювання, погашення, або ж запобігання конфліктним ситуаціям між транснаціоналами-інвесторами та приймаючими країнами. Результативними орієнтирами трансформації інвестиційної поведінки ТНК мають стати збалансованість розвитку країн та гідний рівень життєзабезпечення й соціального прогресу (рис.5).

Зауважимо, що у цьому контексті очільники Римського клубу у ювілейній доповіді «Come On!: Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet» 2017 року акцентують все більше уваги на трансформації економіки, співвідношенні потреб і можливостей суспільства, зменшенні ролі людини і антропоцентризму загалом. Ними зазначається, що людина повинна стати частиною середовища, біосфери і добросовісно виконувати закони природи, її закономірності та прислухатися до викликів, загроз, які можуть нашкодити усьому людству. Відповідно, інвестування необхідно змінити у бік допоміжного інструменту вирішення глобальних проблем, корпорації необхідно змусити діяти у межах існуючого міжнародного та національного законодавства. Настанови Римського клубу привертають увагу до зміни світогляду корпорацій, підкреслюючи важливість напрацювань А. Сміта, Д. Рікардо та Ч. Дарвіна. Відповідно до Адама Сміта,

ринкові відносини повинні базуватися на межах ринку, закону та моралі, тобто економічні відносини відповідають юридичним та моральним нормам суспільства. Глобальний капіталізм ТНК не підтримується Римським клубом⁵⁶.

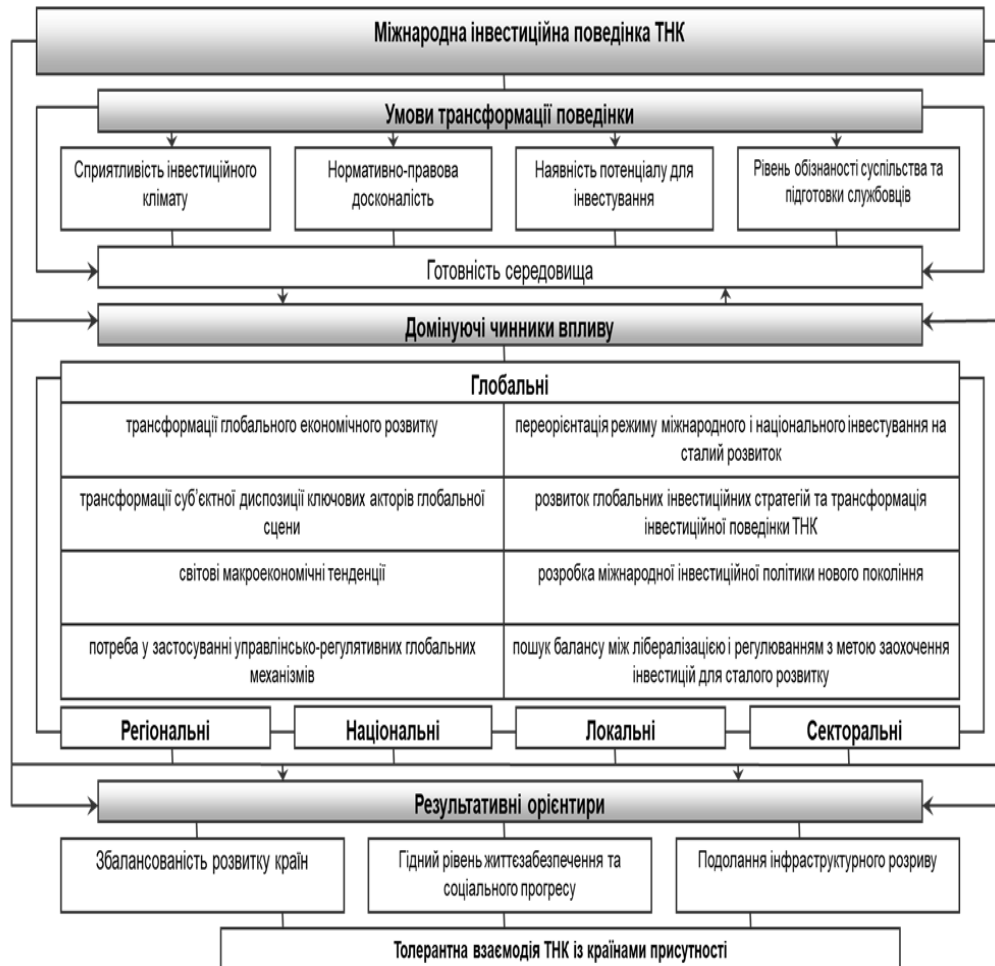

Рис. 5. Умови, чинники та результати очікуваної трансформації міжнародної інвестиційної поведінки ТНК

Джерело: складено авторами

⁵⁶ Weizsaecker E., Wijkman A (2018). Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. Report to the Club of Rome. Springer. — 220 p.

У результаті, взаємодія ТНК і приймаючих країн відбуватиметься на основі фундаментальної трансформації мислення та світогляду, що вільні від антропоцентризму і сфокусовані на проблемах нових поколінь. Основними базисами нової філософії економіки стане пошук балансу, рівноваги, мудрості та примирення протилежностей із дотриманням принципів екологічної свідомості та сталого розвитку, довгострокової та короткострокової перспективи, прогресу який не є основною цінністю, першочергової важливості суспільного блага. Тобто держава встановлює закони і правила для ринків, але не навпаки; гендерна рівність формується у розрізі зміни типології функцій, соціальної справедливості, релігійних норм. Таким чином, економіка майбутнього базується на сталих принципах, збільшує суспільне благо і не максимізує приватну вигоду у тому числі транснаціональних корпорацій. Логічне мислення трансформується у колоподібне загальне судження, тобто економіка повинна мати колоподібний характер.

Критична оцінка проявів інвестиційної поведінки ТНК та порівняльний аналіз інвестиційних механізмів взаємодії транснаціональних корпоративних структур із приймаючими країнами у досягненні найвищого кумулятивного ефекту в інтересах сталого економічного зростання, виявлені проблеми агресивної поведінки ТНК із відповідним їх елімінуванням на тлі глобальної турбулентності середовища зумовили окреслення сучасних шляхів забезпечення можливостей толерантної взаємодії донорів і реципієнтів інвестицій. Толерантна взаємодія, виступаючи «виміром вищого аксіологічного порядку», має стати єдиною можливим шляхом урегулювання, погашення, або ж попередження конфліктних ситуацій між транснаціоналами-інвесторами і приймаючими країнами. Відтак, інвестиційну поведінку у дусі толерантності слід розглядати як невідкладний імператив сучасності.

Таким чином, виявлення ряду протиріч у поведінці ТНК уможливило ідентифікацію наявної дилеми сутнісної характеристики поняття «інвестиційної поведінки ТНК» як гнучкої соціалізованої оперативної системи дій і вчинків із вибором стратегічної альтернативи у процесі переходу до економіки творення задля, з одного боку, безперервного нарощування позитивних фінансових результатів, реалізації непереможного прагнення корпоративного топ-менеджменту до світового лідерства, а з іншого боку, сприяння сталому розвитку транснаціонального бізнесу й отримання глобально значимих соціальних і екологічних результатів.

Інвестиційна поведінка ТНК демонструє не лише прагнення безперервного нарощування позитивних фінансових результатів і непереможне бажання корпоративного топ-менеджменту до світового лідерства та позиціонування, але й потребу сприяння сталому розвитку

бізнесу, отримання глобально значимих соціальних й екологічних результатів, урахування інтересів суспільства, що містить у собі очевидну дилему. Її маркером є класифікація проявів інвестиційної поведінки ТНК, основні типи якої доповнюються конотаціями адаптивності, агресивності, латентності та толерантності. Специфічні прояви інвестиційної поведінки трансформуються під впливом параметрів інвестиційної привабливості приймаючих країн, інструментів міжнародного нормативно-правового регулювання та підсилюються прагненням корпорацій до переходу на інноваційну модель зростання.

Список літератури

1. "Finally, the polluter is commanded to pay". *The Independent* (London). 16 February 2011. с. 2.
2. Bansal, J. (2017). Some villages are embracing the Fourth Industrial Revolution faster than cities. This is how. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2017/11/the-indian-villages-embracing-the-fourth-industrial-revolution/>.
3. Harvey, D. (2014). Taking on 'Capital' Without Marx: What Thomas Piketty misses in his critique of capitalism. In *These Times*.
4. Journal Fortune 500. (2020). 100 Fastest-Growing Companies. New York, United States. URL: <https://fortune.com/100-fastest-growing-companies/2019/search/>
5. Krugman, P. (2014). The Piketty Panic. *The New York Times*.
6. Milanovic, B. (2013). The return of «patrimonial capitalism»: review of Thomas Piketty's «Capital in the 21st century», Munich Personal RePEc Archive.
7. Pearlstein, S. (2014). 'Capital in the Twenty-first Century' by Thomas Piketty.
8. Rudenko-Sudarieva L. V., Shevchenko Yu. A. (2020). Transnational corporations behaviour in the context of global trends, challenges and threats in the world investment environment. *Security of the XXI century: national and geopolitical aspects* : Collective Monograph. Prague, Czech Republic : Nemoros s.r.o., 2020. P. 74–83
9. Summers, L. (2014). Thomas Piketty Is Right About the Past and Wrong About the Future, *The Atlantic*.
10. Top 21 Companies in the Industrial Robotics Market. *Techavio* : website. URL: <https://www.technavio.com/blog/top-21-companies-in-the-industrial>.
11. UN (1974). Multinational Corporations and World Development. N.Y.: Praeger Publishers, 232 p.
12. UN (2019). World Investment Report 2019: Special Economic Zones. Geneva and New York: United Nations, 2019.

13. UNCTAD (2015). World Investment Report 2015: Transnational Corporations, Extractive Industries and Development. URL: <http://www.unctad.org>.
14. UNCTAD (2016). World Investment Report 2016. Investor Nationality: Policy Challenges, Geneva and New York: United Nations, 186 p.
15. UNCTAD (2017). World Investment Report 2017: Investment and the Digital Economy. Geneva and New York: United Nations, 236 p.
16. UNCTAD (2018). World investment report 2018. Investor nationality: policy challenges. (2018). URL: <http://unctad.org/>
17. UNCTAD (2019). World Investment Report 2019: Special Economic Zones. Geneva and New York: United Nations, 237 p.
18. UNCTAD Handbook of Statistics 2016 (2016). UN. New York and Geneva.
19. WEF (2018). The Global Risks Report 2017. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2017>
20. Weizsaecker E., Wijkman A. (2018). Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. Report to the Club of Rome. Springer. — 220 p.
21. Wolf, M. (2013). «'Capital in the Twenty-First Century', by Thomas Piketty», *Financial Times*, 2013.
22. Бандурка О. М. (2015). Тисячоліття злочинності в Україні: монографія. Харків: Золота миля. — 640 с
23. Болдачев, А. В. (2008). Финита ля история. Политико-культурно-экономическая сингулярность как абсолютный кризис цивилизации. Оптимистический взгляд в будущее. СПб., 2008.
24. Виховання толерантності. Освіта.юа: веб-сайт. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/1117/> (дата звернення: 25.12.2019).
25. Глобалізація і безпека розвитку: моног. / Білорус О.Г., Лук'яненко Д.Г. та ін. К.: КНЕУ, 2015. 733 с.
26. Декларация принципов толерантности. *Век толерантности: научно-публицистический вестник*. М. : Изд-во МГУ, 2001. 452 с.
27. Декларація принципів толерантності ЮНЕСКО; Декларація, Міжнародний документ від 16.11.1995. URL: zakon2.rada.gov.ua
28. Інвестиції XXI століття: соціальні орієнтири / за ред. І. К. Бондар. Київ: Н.-д. екон. ін-т м-ва економіки та з питань європ. інтегр. України, 2014. 278 с.
29. Капітал. Енциклопедія сучасної України: у 30 т. За ред. кол. І. М. Дзюба та ін.; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. — К., 2003–2019.
30. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2010. 376 с.
31. Міклуха О.Л. Оптимізація відображення капітальних інвестицій у статистичній та фінансовій звітності. *Вісник НУВГП. Економіка. Збірник наукових праць*. Рівне. 2012. Випуск 2 (46). С. 121-127.

32. Офіційний сайт COT. URL: https://www.wto.org/english/tratoptrims_e.htm.
33. Пікетті, Т. (2016). Капітал у XXI столітті. Пер. Наталія Палій. К.: Наш Формат. — 696 с.
34. Поппер К. (1994). Відкрите суспільство та його вороги. К., 1994.
35. Руденко Л.В. (2009). Управління потоками капіталів у сучасній бізнес-моделі функціонування транснаціональних корпорацій: *Монографія*. Вид. 2-ге. — К.: Кондор, 2009. — 480 с.
36. Сазонець І. Л., Федорова В. А. Інвестування : підручник. К.: Центр учбової літератури, 2011. — 312 с.
37. Хомяков М. Б. (2003). Толерантность: парадоксальная ценность. *Журнал социологии и социальной антропологии*, № 4. Т. VI. № 4 С. 98–112.
38. Шевченко Ю. А. (2020). Інвестиційна поведінка ТНК у глобальному турбулентному середовищі. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 — світове господарство і міжнародні економічні відносини. — ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Київ, 2020.
39. Ячменьова В.М., Османова З.О. (2010). Сутність понять «адаптація» та «адаптивність». *Вісник Національного університету «Львівська Політехніка»*, №684. С. 346–353.

Стаття надійшла до редакції 08 вересня 2021 р.

Прийнято до публікації: 18 лютого 2022 р.

Опубліковано: 15 липня 2022 р.